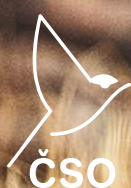

Ptačí kriminalita

ptačí svět

časopis České společnosti ornitologické

3 | 2021

Ministerstvo životního prostředí

Kalendář akcí – srpen až listopad

27. 8. | Noc netopýrů na Josefovských loukách, od 16:30; josefovskelouky.cz
8. 9. | Ornitolog na drátě: 19. díl: Bahňáci II.; birdlife.cz/ornitolog-na-drate
10.–12. 9. | Víkend pro rodiny s dětmi; birdlife.cz: **Kapacita obsazena**
září a říjen | Festival ptactva na mnoha místech republiky; **aktuální informace na birdlife.cz**
13. 10. | Ornitolog na drátě: 20. díl; birdlife.cz/ornitolog-na-drate
30. 10. | Zazimování ptačího parku Josefovské louky, od 9:00; josefovskelouky.cz
10. 11. | Ornitolog na drátě: 21. díl; birdlife.cz/ornitolog-na-drate
1.–14. 11. | První zimní sčítání v rámci Liniového sčítání druhů; birdlife.cz/lis

Opět s ČSO na exkurze za ptáky

Foto: Milošlav Anderle

Západní Gruzie | 5.–15. 9. 2021 | Jedenáctidenní letecký zájezd zaměřený na podzimní tah dravců.

NP Hortobágy, Maďarsko | 30. 9. – 3. 10. 2021 | Čtyřdenní autobusová exkurze do srdce maďarské pusty na pozorování podzimního tahu jeřábů.

Etiopie | listopad 2021 | Dvoutýdenní letecký zájezd za poznávání východoafrické avifauny.

Aktuální informace o exkurzích naleznete na webu ČSO birdlife.cz/exkurze a CK Primaroute primaroute.cz.

Dalekohledy v dobročinném obchodě ČSO!

Foto: GPO

Dalekohledy značky
German Precision Optics
eshop.birdlife.cz/dalekohledy

Ptačí svět – časopis ČSO | Ročník XXVIII, číslo 3/2021

Vydává a rozšiřuje Česká společnost ornitologická (ČSO).

Adresa redakce: Ptačí svět, ČSO, Na Bělidle 252/34, 150 00, Praha 5 – Smíchov, tel.: 777 330 355, www.birdlife.cz, e-mail: csob@birdlife.cz

Redakční rada: **Alena Klvaňová**, klvanova@birdlife.cz, šéfredaktorka;

Jaroslav Cepák, krouzkovaci_stanice@nm.cz | **Gabriela Dobruská**, dobruska@birdlife.cz |

Lucie Hošková, hoskova@birdlife.cz | **Barbora Kaminiecká**, barbora.kaminiecka@nature.cz |

Jiří Sládeček, sladeczek@psp.cz | **Věra Sychrová**, sychrova@birdlife.cz |

Zdeněk Vermouzek, verm@birdlife.cz | **Lukáš Viktor**, viktora@birdlife.cz

Vychází čtyřikrát ročně. **Pro členy ČSO zdarma, roční předplatné 350 Kč.**

Obsah a starší čísla najdete v pdf na birdlife.cz/ptaci-svet.

Grafický návrh a sazba: **Jiří Kaláček** (www.kalacek.cz) | Tisk: **Grafotechna plus, s. r. o., Praha**

Jazyková korektura: **Milan Bronclík**

Toto číslo vyšlo 30. 7. 2021 v nákladu 6600 výtisků.

Uzávěrka příštího čísla je 15. 10. 2021. Vyjde v listopadu.

Inzerce, předplatné a pokyny pro autory na adrese redakce.

Zaregistrováno u Ministerstva kultury ČR pod č. E12781. **ISBN 978-80-87572-56-6.**

Redakce děkuje všem autorům textů i fotografií.

Na obálce: Orel královský (*Aquila heliaca*) na snímku Jozefa Chavka.

Na vydávání časopisu přispívají členové ČSO, předplatitelé a inzerenti.

Příspěvky ani fotografie nejsou honorovány.

Navštivte webové stránky časopisu birdlife.cz/ptaci-svet

a profil na Facebooku [facebook.com/Ptacisvet](https://www.facebook.com/Ptacisvet).

Ministerstvo životního prostředí

Tato publikace vznikla s podporou Evropské unie, projektu PannonEagle LIFE (LIFE15 NAT/HU/000902), a Ministerstva životního prostředí. Obsah nemusí vyjadřovat názor donorů.

Česká společnost ornitologická (ČSO) je dobrovolný zájmový spolek zabývající se výzkumem a ochranou ptáků. Má více než 5 500 členů. Pracuje na vlastních i mezinárodních projektech, popularizuje a propaguje ochranu ptáků a jejich prostředí. V Česku zastupuje mezinárodní organizaci BirdLife International.

BirdLife International je celosvětové sdružení národních organizací na ochranu ptáků a přírody. Působí ve více než 100 státech. Jeho cílem je snížit počet ohrožených druhů ptáků a chránit jejich území a tím přispět k zachování biologické rozmanitosti a udržitelnému využívání přírodních zdrojů. Charakterizuje jej motto: „Společně pro ptáky a pro lidi“ (Together for birds and people).

Obsah

- 1 | Úvodník / *Willem Van Den Bossche*
1 | Z terénu i z kanceláře / *Věra Sychrová*

Letem ptačím světem

- 2 | Za otravy orlů bělohavých v USA mohou sinice / *Barbora Kaminiecká*
2 | Úsporný let kondora / *Jiří Hrubý*
2 | Harpyje zabíjí obyčejná lidská zvědavost / *Jiří Hrubý*

PannonEagle LIFE

- 3–4 | Ptačí kriminalita v Česku / *Zdeněk Vermouzek*
5–7 | Případy psí jednotky / *Klára Hlubočká*
7–8 | Otravy z pohledu zainteresovaných subjektů / *Richard Brabec, Kateřina Weissová, Michal Plesl*
9–10 | Jak se daří partnerům projektu / *Márton Árvay, Maksim Karanovič, Tomáš Veselovský a Zuzana Guziová, Matthias Schmidt*
11 | Orel královský, hlavní cílový druh projektu / *David Horal*

Objektivem...

- 12–13 | Objektivem Zdeňka Pachovského

PannonEagle LIFE

- 14 | Raroh velký – náročný obyvatel nížin / *Vlasta Škorpíková*

Ptačí svět v říši umění

- 15 | Orel – symbol bohů na hvězdném nebi / *Daniel Razím*

PannonEagle LIFE

- 15–17 | Nejčastěji zdokumentované oběti pronásledování / *Alena Klvaňová, Klára Hlubočká, Zdeněk Vermouzek, Pavel Procházka*

Mladým ornitologům

- 18 | Krutihlavovy hlavolamy / *Vladka Sládečková*

Nové knihy

- 19 | Forsmanův klíč k určování dravců v letu konečně česky / *Tomáš Bělka*

Rozhovor

- 20–22 | Využit svůj čas, zanechat stopu. Rozhovor s Vlastou Škorpíkovou / *Zdeněk Vermouzek*

V ohrožení

- 23 | Stav a ochrana dravců a sov v Česku / *Alena Klvaňová, Zdeněk Vermouzek*
24 | Pronásledování „škodné“ a rovnováha v přírodě / *Zdeněk Vermouzek*
25 | Kam kráčíš, olověné střelivo? / *Jiří Flousek*
26–27 | Otravy volně žijících ptáků / *Zuzana Šíroková*

Rady, tipy, návody

- 28–29 | Jak postupovat při nálezu / *Klára Hlubočká*
30 | Jak se cvičí pes? / *Klára Hlubočká*

Ze života ČSO

- 31 | Vaše dary pomáhají pronásledovaným ptákům / *Lucie Hošková*

PannonEagle LIFE

- 32 | English summary

Nově v dobročinném obchodě ČSO

Užijte si léto s propracovanou zábavnou i poučnou hrou **Na křídlech!**

eshop.birdlife.cz

Obě rozšíření na skladě!
Perutě Evropy | Opeřená Oceánie

Nikdo nemá povolení zabíjet

Používání otrávených návnad je pro různé druhy evropských dravců významnou hrozbou. Jedná se o rozšířenou nelegální činnost, která je většinou vedena snahou o snížení počtu predátorů.

Aby si všechny zúčastněné strany s problémem nelegálních otrávených návnad poradily, musejí spolupracovat na shromažďování informací o otravách, vyvíjet a zavádět preventivní techniky a zvýšit úsilí o trestní stíhání viníků.

Používání otrávených návnad je v Evropské unii i ve většině zbytku Evropy zakázáno na základě Úmluvy o ochraně evropské fauny a flóry a přírodních stanovišť (Bernské úmluvy) a Směrnice EU o ptácích. Vnitrostátní právní předpisy týkající se pokut a odškodnění se však v jednotlivých zemích velmi liší.

Pro nalezení řešení je klíčové vědět, proč k trávení dochází. S nelegální regulací predátorů otrávenými návnadami se setkáváme na většině území Evropy, zejména v oblastech s chovem hospodářských zvířat a poštovních holubů nebo v honitbách. Ptačí predátoři a mrchožrouti jsou ohroženi návnadami cílenými přímo na ně a také návnadami nastraženými na savce. Bohužel převážná část návnad nezasáhne pouze jednoho predátora, který působí škodu, ale kvůli velkoplošnému užití způsobuje vysoký počet úhynů.

Za velmi důležité považuji vzdělávání veřejnosti o právních předpisech a dopadu jedovatých návnad na přírodu. Potenciální pachatelé je třeba odradit tím, že je upozorníme na dopady otrav a také na právní postihy za tento zločin. Dopad trávení musí pochopit také široká veřejnost, aby nezákonné jednání hlásila orgánům činným v trestním řízení. Pro udržení informovanosti veřejnosti a zúčastněných stran je nezbytné znát, jak vysokou míru mortality otravy působí. K tomu slouží vyhledávání a zaznamenávání všech případů otrav a mapování rizik.

Velmi důležitý je i rozvoj prevence. Je třeba znesnadnit přístup k toxickým látkám používaným v návnadách. Musíme podporovat alternativní způsoby hospodaření v honitbách, které spíše než na redukci predátorů kladou důraz na obnovu biotopů a zotavení populací lovných druhů. Náhrady škod na hospodářských zvířatech a v zemědělství musejí být snadno vymahatelné. A musíme také zvýšit úsilí při strážení hnízd, usnadnit veřejnosti hlášení nelegálního jednání a zajistit odpovídající reakci zodpovědných institucí. Posledním krokem je trestní stíhání pachatelů nelegálního trávení a zveřejnění výsledné pokuty a trestů.

Existují náznaky, že Česko je na dobré cestě se s trávením vypořádat. O tom se dočtete dále.

Willem Van Den Bossche

vedoucí ochrany tahových cest v Evropě a střední Asii, BirdLife Europe & Central Asia

Foto: BirdLife Europe & Central Asia

Mláďata trénují let na hnízdě v Mariánských Lázních, 9. července 2021

Foto: Gabriela Uňrová

Letošní sezona programu Čapí hnízda, v němž sledujeme hnízdění čápů bílých, je rekordní. Dosavadní rekord 699 zapojených dobrovolníků z loňského roku jsme už překonali a letos se blížíme k hranici tisícovky. Jen ve spolupráci s veřejností společně zjistíme, jak se kde letos čápům dařilo a jak mláďata přežila rozmary počasí. Do programu se můžete zapojit na birdlife.cz/capi/.

✎ **V ptačím parku Mnišské louky u České Lípy jsme na jaře poprvé zaznamenali vodouše šedé a vodouše bahenní, což naznačuje, že po plánovaných opatřeních bude i tento park magnetem pro migrující bahňáky.** Na třech místech tu zpívali slavíci modráčci a možné je i hnízdění čírek modrých a kopřivek obecných, které se po celé jaro ukazyvaly na největších tůních.

✎ **Vzácné pisily čáponohé nás na začátku června potěšily návštěvou v ptačím parku Josefovské louky.** Ptáci se dva dny procházeli mezi kulíky, kuřátky čejek a vodouši rudonohými, kteří na západní pastvině strážili své hnízdo. Ptačí park Kosteliska u Dubňan hostí pisily čáponohé pravidelně a snad časem vyvedou i mláďata. Letos tu hnízdí kolem deseti párů čejek, pravděpodobně bukač velký a zaleťují sem i kolpíci bílí nebo volavky červené.

✎ **Sedm až devět párů vlh pestrých a 560 až 580 párů břehulí říčních letos zahnízdilo v ptačí rezervaci Malá Lipová.** Po odkoupení klíčových pozemků od města Přerov je bývalá pískovna ve vlastnictví ČSO.

✎ **Po dramatických událostech na hnízdě čápů v Mladých Bucích, kdy samice zahynula na sloupu elektrického vedení a hnízdo s mláďaty zásobovali potravou Šándor Havrán a Jiří Zeman, se čapím záchráncům sešla finanční podpora od stovek příznivců.** Ta výrazně převýšila výdaje na akci a pánové věnovali část peněz na ptačí park Josefovské louky a záchrané stanici v Jaroměři. Dar 280 tisíc korun ČSO využije na rozvoj ptačího parku.

✎ **V polovině června jsme se zúčastnili důležitého jednání o Černovické terase.** Tato brněnská lokalita s téměř 130 druhy ptáků měla být podle návrhu územního plánu zastavěna halami. Poté, co na problém upozornila Jihomoravská pobočka ČSO, se podařilo dospět ke kompromisní variantě, která zajišťuje, že přírodně nejcennější území bude uchráněno před zastavěním průmyslovou zónou.

✎ **V červnu si Václav Beran z ČSO všiml případu zateplování mateřské školy v Ústí nad Labem, při němž stavební firma zazdila hnízdiště rorýsů.** Kontrola České inspekce

životního prostředí zjistila, že pracovníci zaizolovali většinu z 19 vletových otvorů a zazdili živá i mrtvá mláďata a vejce. Inspekce stavbu zastavila, nařídila zpřístupnění vletových otvorů a rozhoduje o postihu.

✎ **Ve spolupráci s dobrovolníky jsme od června do července uspořádali deset vycházek za ptačími sousedy.** Účastníci po celé republice pozorovali hnízdiště rorýsů, jiříček, vlaštovek a někde také objevili i netopýry.

✎ **Zpracováváme výsledky letošního mapování polních ptáků v Praze a sledujeme, zda se druhové složení změnilo oproti loňskému hnízdnímu období, tedy době před změnou hospodaření.** Jde o projekt ČSO financovaný Magistrátem hlavního města Prahy, v němž zkoumáme, zda šetrné hospodaření na malých půdních blocích a bez chemie přinese zlepšení stavu ptactva.

✎ **Zveřejnili jsme krátký film o mapování chrástatů polních v Českém středohoří a na Chrudimsku.** Zhlédnout ho můžete na youtube.com/CSOBirdLife/.

✎ **„Protierozní vyhlášku“, kterou koncem června podepsal ministr Richard Brabec, považujeme společně s Nadací Partnerství a Hnutím Duha za málo ambiciózní.** Resort životního prostředí nechal v potaz zásadní připomínky krajů, sdružení obcí a měst, neziskových organizací či akademické obce. Předpis se vůbec nevěnuje např. větrné erozi, jejímž řešením by bylo vytváření přírodních bariér v podobě křovinatých či stromových větrolamů.

✎ **Společně s dalšími organizacemi jsme vyzvali ministra zemědělství a ministra životního prostředí, aby využili dotace z připravované nové Společné zemědělské politiky EU k ozdravení krajiny a návrh přepracovali tak, aby dotace motivovaly zemědělce k udržitelnému hospodaření.** Národní strategický plán, který obsahuje návrh na rozdělení více než 140 miliard korun z evropských zemědělských dotací pro roky 2023–2027, musí vláda odeslat Evropské komisi do konce roku. Naše připomínky a komentáře k plánu se dosud do jeho prozatímní podoby nepromítly.

Za otravy orlů bělohlavých v USA mohou sinice

S přispěním vědců z Českých Budějovic a Třeboně se podařilo odhalit viníka záhadných úhynů orlů bělohlavých v USA. Více než 25 let zde orlí umírají na neurologickou nemoc nejasného původu, která se u postižených ptáků projevuje nekoordinovanými pohyby a ochabnutím svalstva. Nemoc se poprvé objevila v Arkansasu a postupně se šířila v okolí sladkovodních nádrží v jihovýchodní části USA. Za obět jí padlo více než 100 orlů bělohlavých a tisíce dalších vodních ptáků, jako jsou bernešky kanadské, lysky americké či kachny divoké. V březnu letošního roku časopis *Science* publikoval článek, který konečně odhalil tajemného zabijáka. Je jím sinice *Aetokthonos hydriicola* vyskytující se na listech přeslenice vodní. Tato vodní rostlina známá i z akvárií je

Foto: Mathias Appel; CC-BY-NC 2.0

v USA nepůvodní a začala se v tamní přírodě šířit až ve 20. století. Na mnoha místech je dnes považována za invazní a způsobuje problémy. Sinice, jejíž vědecký název lze přeložit jako „zabiják orlů z přeslenice“, produkuje silný neurotoxin, který se potravním řetězcem přes ulovenou kořist dostane až do těla orla bělohlavého a způsobí smrtelnou otravu. Zásadním objevem je, že k syntéze toxinu potřebují sinice brom, který

zřejmě do vody proniká v důsledku lidské činnosti. V podezření jsou herbicidy a hnojiva. Jak působí toxin na savce včetně člověka, zatím nebylo prozkoumáno, ale ztráty na životech ikonického dravce – symbolu USA – a dalších ptáků jsou již nyní značné.

Barbora Kaminiecká
podle science.sciencemag.com

Úsporný let kondora

V případě nejtěžších ptáků je energetická náročnost aktivního letu pochopitelně obrovská (odpovídá energii vydávané sprintujícími savci). Někteří ptáci problém s nadváhou vyřešili tak, že přestali létat úplně a stali se z nich například tučňáci, běžci, alka velká či papoušek kakapo. Pro labuť, pelikány a dropy není let jediným a ani hlavním způsobem pohybu, takže v letové úspornosti jsou přeborníky ti ptáci, jejichž potravní strategie je založena na pasivním plachtění, tedy zejména supi, marabu a kondori. Jak extrémní to může být, vyplývá ze studie uveřejněné v časopise Národní akademie věd USA. Její autoři v argentinské části And sledovali vůbec nejtěžší plachtící ptáky, když na osm mladých kondorů andských (*Vultur gryphus*) připevnili senzory a následně zjišťovali, jak létají. Z ptáků, kteří téměř výhradně plachtí, je kondor andský největší a nejtěžší (kombinací hmotnosti a rozpětí křídel překonává i albatrosa stěhovavého, který sice má křídla mírně delší, ale váží výrazně méně): při rozpětí křídel až 330 cm může vážit 15–16 kg.

Jiří Hrubý podle H. J. Williams et al. 2020. PNAS.

Foto: Vil Sandri; CC-BY-ND 2.0

Harpyje zabíjí obyčejná lidská zvědavost

U dravců obvykle mezi velikostí a ohrožeností platí přímá úměra, což je dáno zejména tím, že největší druhy zpravidla odchovávají jen jediné mládě, a někdy dokonce jen jednou za dva až tři roky. Kromě toho představují „atraktivní“ a velmi snadný terč. Harpyje pralesní (*Harpia harpyja*) je sice mírně menší než orel opičí a orel východní, ale s tím terčem to u ní platí dvojnásob: harpyje totiž mnoho hodin nebo i celý den bez hnutí sedávají na viditelném místě. „Lovce“ si proto obvykle stihne zajít pro pušku a harpyje na vysokém stromě zřejmě bude ještě pořád sedět.

Tito „orlí s ohromnými drápy“ obývají nížinné lesy od Mexika po severní Argentinu, i když kromě Panamy už jsou dnes ve Střední Americe velmi vzácní a také z Argentiny už v podstatě vymizeli. Zatím nejlépe jsou na tom harpyje v Brazílii, ale i zde počty párů klesají a důvody jsou očekávatelné: degradace jejich biotopu a přímé pronásledování. Harpyje přitom zájmy člověka v podstatě neohrožují – jejich potravu tvoří opice a zejména lenochodi;

větší kořist i velké samice ignorují zejména proto, že každý úlovek potřebují dopravit do hnízda. Na domácí zvířata proto útočí jen zcela výjimečně.

Přesto je lidé střílejí, ale zdokumentovaných případů je pochopitelně velmi málo: za posledních sedmdesát let je jich známo jen 132, a to v 11 zemích (z 18, kde se harpyje vyskytují). Lovce chce získat maso (samice harpyje váží až 9 kg) nebo zpeněžit až třinácticentimetrové drápy a krásné peří. Avšak v Brazílii čtyři z pěti střelců jako důvod uvedli „zvědavost“: prostě je zajímalo, co to vysoko na stromě sedí, anebo si harpyji chtěli pořádně prohlédnout. Téměř všichni pak hovořili o smutku z toho, že o život připravili tak zajímavé a krásné zvíře. To představuje jistou naději, protože z nejednoho pytláčího střelce se, jak známo, nakonec stane ochránce přírody, fotograf či průvodce a potenciál ekoturistiky je značný. V jedné oblasti Brazílie dostane nálezc harpyjiho hnízda sto dolarů a pak ještě místní obyvatelstvo profituje ze

Foto: Carlos Bustamante Restrepo; CC-BY-NC-ND 2.0

stavby pozorovatelný a průvodcovských služeb. Kromě toho se rozlehlé oblasti kolem hnízda dostává ochrany, což zdaleka není výhodné jen pro harpyje.

Jiří Hrubý podle M. Giraldo-Amaya et al. 2021. The Journal of Raptor Research

Ptačí kriminalita v Česku

Samice orla mořského uhynula po otravě přímo na hnízdě se dvěma vejci. Znojemska, duben 2017.

Foto: Hynek Mátušík / archiv ČSO

Tak, jako se dosud žádnému státnímu zřízení nepodařilo vymýtit vraždy a loupeže, budou vždy existovat lidé, kteří budou ptáky pronásledovat, budou jim ubližovat a budou je, třeba nelegálně, využívat pro své vlastní obohacení. Většinová společnost k tomu může mlčky přihlížet, nebo takové konání odsoudí – obrazně i doslova. Ptačí kriminalita je kriminalita jako jakákoli jiná a přesně tak je třeba k ní přistupovat: nastavit jasná společenská i zákonná pravidla a jejich dodržování odpovídajícími prostředky vyžadovat. O to se nyní snažíme jak v Česku, tak na úrovni Evropy. Základním principem je nulová tolerance ptačí kriminality.

Ptačí kriminalita má mnoho podob. Označujeme tak všechny aktivity, které jsou v rozporu se zákony a kterými člověk vědomě, a většinou úmyslně, ubližuje ptákům. Celosvětově velice rozšířeným typem kriminality je nelegální obchodování s ohroženými druhy. V této trestné činnosti se točí peníze srovnatelné s obchodem se zbraněmi nebo s drogami. Nelegální obchod, často označovaný zkratkou CITES podle úmluvy o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy, se nevyhýbá ani Česku, ať už jako tranzitní, nebo cílové zemi. Donedávna se touto problematikou velice úspěšně zabýval zvláštní tým České inspekce životního prostředí. Uvidíme, zda se po personálních změnách na ČIŽP podaří vysoký standard její práce udržet.

Tradičním způsobem využívání ptáků bývala čížba a chov zejména drobných zpěvných ptáků v zajetí. Odchyt běžných druhů v přírodě, například stehlíků, čížků, hýlů či konopek, byl legální až do roku 2004, do vstupu Česka do Evropské unie. Teprve v tomto okamžiku začala platit ochrana všech druhů ptáků podle Směrnice o ptácích a odchytu a chovu ptáků z přírody se dostaly mimo zákon. Klasickou čížbu se u nás podařilo téměř vymýtít a setkáváme se s ní již jen výjimečně.

Dalším vzácnějším typem ptačí kriminality je nelegální lov, tedy lov druhů, které se lovit nesmějí, nebo lov mimo povolenou dobu lovu. Na rozdíl od zemí kolem Středozezemního moře nemá u nás lov ptáků pro zábavu velkou tradici a i většina myslivců se k němu staví odmítavě. Nelegální lov se tak týká především náhodně, třeba i neúmyslně ulovených vzácných druhů, například vzácných kachen při honech, nebo lovu vzácných druhů kvůli trofejím. Příkladem mohou být zástřely a následná tajná preparace tetřevů, tetřívků i dalších druhů, ke kterým dochází sice v malé míře, ale zřejmě docela pravidelně. Motivy jsou zistitelné a na lovu a prodeji takovýchto trofejí se může podílet víc lidí.

Nejrozšířenějším a také nejznámějším typem ptačí kriminality je pronásledování ptáků, kteří někomu skutečně či domněle škodí. Pronásledování může mít řadu podob a může se týkat prakticky jakéhokoli ptačího druhu. Setkáváme se tak nejen s nejznámějším pronásledováním dravců, ale pravidelně se oběťmi pronásledování stávají i vzácné druhy jako morčáci, ledňáčci nebo čápi černí, kteří vadí rybářům, protože žerou ryby. S rostoucím počtem vlh se objevují útoky včelařů, kteří se snaží takto nelegálně chránit svá včelstva (blíže k tomuto tématu viz *Ptačí svět 3/2018*). Terčem a obětmi pronásledování se mohou stát i běžní zpěvní ptáci, jako třeba kosi, s nimiž se zahrádkáři nechtějí dělit o úrodu. Zdaleka nejrozšířenější, alespoň podle počtu případů hlášených do databáze Volných křídel, je ovšem pronásledování dravců jako způsob ochrany drobné zvěře (zajíců, bažantů, koroptví) nebo domácích chovů drůbeže a holubů.

Jednoznačně nejčastěji se v přírodě setkáváme s otrávenými návnadami. V menší míře se stále objevuje i přímé střelení nebo pokládání pastí. Kromě jednotlivých zastřelených dravců se v posledních letech objevilo několik míst, kde pachatel střelil ptáky po desítkách. Poslední takový případ se odehrál v roce 2017 u Kojetína, kde se podařilo dohledat kolem třiceti dravců. Bohužel pachatele takovýchto útoků se zatím usvědčit nepodařilo.

Poměrně málo informací máme o používání pastí, hlavně jestřábích košů a želez. Všechny tyto praktiky jsou postaveny mimo zákon už desítky let, navíc jde v případě želez o opravdu barbarské náčiní, které chycenému živočichovi přeláme kosti a vystavuje jej nepředstavitelnému utrpení. Železa a jestřábí koše se kromě volné krajiny objevují i přímo v obcích, většinou v blízkosti domácích chovů drůbeže nebo holubů. Proto může být těžké se o tom, že někdo takovouto past používá, vůbec dovědět.

Zvláštní, ale zdaleka ne neobvyklou kapitolou je ničení hnízd. Týká se překvapivě velkého množství druhů, od krkavcovitých přes dravce až po jiríčky, rehy a další druhy hnízdící na domech. Na těžko zjiitelné vystřelování hnízd strak doplácení i poštolky nebo kalousi, kteří hnízda krkavcovitých obsazují. Několikrát je zdokumentovaný i tak nepochopitelný čin, jako úmyslné pokácení jediného stromu v lese – stromu s dravcím hnízdem.

Zdaleka nejrozšířenější, alespoň podle počtu zdokumentovaných případů, je používání otrávených návnad. Jejich nebezpečí spočívá hlavně v neselektivnosti a v možném účinkování na mnoho zvířat i ptáků. Přestože hlavním cílem travičů bývají zejména srstnatí predátoři, hlavně lišky, kuny nebo i vydry, otrávit se mohou prakticky všichni masožravci a všežravci, od ježků a lasiček až po káně, orly nebo luňáky. Opakovaně se otrávené návnady objevují i v obcích, kde se oběťmi stávají také domácí psi a kočky.

Skutečný ochranný dopad ptačí kriminality se jen těžko zjišťuje, protože k pronásledování dochází potají a jeho celkový rozsah můžeme jen odhadovat. Množství případů, které se podaří zdokumentovat, je jen špičkou ledovce. Očekáváme, že o většině případů se nikdo nedozví, počet zabíjených ptáků tak může být deset- až dvacetkrát vyšší než zdokumentované počty. Dostáváme se tak k minimálně tisícům ptačích jedinců, kteří se ročně v Česku stávají obětmi ptačí kriminality. Před třemi lety jsme zpracovali podrobný odhad v rámci hodnocení ilegálního zabíjení ptáků v celé Evropě (Brochet a kol. 2019 *Bird Conservation International 29/1*), kde Česko s odhadovaným průměrem 12 800 zabíjených ptáků

Mladý kos, kterému zahrádkář prošil křídlo silonem a přivázal ho ke keři borůvek, aby plašil ostatní kosa. Pták uhynul vyčerpáním. Havlíčkobrodsko, červen 2003.

Jestřáb lesní chycený do želez u plotu odchovny bažantů. Plzeňsko, listopad 2009.

Dopad ptačí kriminality na populace vybraných druhů | Závažnost ptačí kriminality můžeme hrubě odhadnout vztahem průměrného počtu zdokumentovaných obětí za rok od ledna 2017 do června 2021 k počtu hnízdících párů v Česku. Vliv se považuje za významný, když se dotýká více než 1 % populace. Označení v závorkách uvádí zařazení do světového a českého červeného seznamu. * Otrava v roce 2016.

ročně nevybočuje ze situace v okolních zemích. Tyto počty se mohou zdát nízké a nevýznamné ve srovnání se zeměmi, jako je Lybie, Egypt, Libanon, Sýrie, Kypr, Řecko, Chorvatsko, Itálie nebo Francie, kde jsou ročně zabity stovky tisíc až miliony ptáků. Jedná se ovšem většinou o zpěvné ptáky s o několik řádů většími populacemi, než které se stávají obětmi zabíjení ve střední Evropě. Eticky je však nepřijatelná jakákoli kriminalita, bez ohledu na počet obětí.

Z pohledu ochrany přírody je zásadní, zda takovéto zásahy mohou významně ovlivnit fungování populací zasažených druhů. Vyjdeme-li jen z počtu zdokumentovaných případů, je jasné, že dopad na populace je největší u nejzranitelnějších druhů, kde výrazně přesahuje jedno procento populace, které bývá považováno za strop nevýznamných dopadů. Stejně závažné jsou ovšem i dopady společenské. Jako u jiné trestné činnosti se i zde setkáváme s vyhrožováním, zastrahováním svědků a následnou neochotou svědčit. Celkově pak dochází k rozštěpení společnosti, z níž část ptačí kriminalitu schvaluje nebo toleruje, a druhá část, naštěstí rostoucí, ji jednoznačně odmítá. Velice nízká úspěšnost při objasňování této trestné činnosti pak vede k nižšímu respektu k ochranné legislativě i k zákonům obecně.

Dlouholetá snaha ČSO o potírání ptačí kriminality – věnujeme se této problematice od roku 1999 v programu Volná křídla – vedla až k účasti v mezinárodním projektu PannonEagle

LIFE, který znamenal pro ČSO zásadní změnu. Podařilo se především vytvořit funkční „psí jednotku“, která na profesionální bázi spolupracuje s policií, v terénu vyhledává otrávené návnady a dokumentuje oběti ptačí kriminality. Tato zvýšená aktivita, společně s mediálním zájmem a rostoucím zájmem veřejnosti, vede k zintenzivnění práce vyšetřovatelů i k navázání pracovních vztahů se státními zástupci a soudci. Výsledkem je první případ, kdy byl v dubnu letošního roku odsouzen pachatel přímo za pokládání otrávených návnad. Smyslem naší činnosti ovšem není dostávat lidi před soud, ale dobrat se situace, kdy ptačí kriminalita bude společensky nepřijatelná a zcela výjimečná.

Národní strategie aneb i stát se k pronásledování staví čelem

Vláda schválila národní strategii řešení nelegálního zabíjení a otrav v lednu 2020. Nemusí to vypadat světoborně, ale pro státní orgány od ministerstev přes policejní složky až po soudnictví vznikl závazný jízdní řád, který pronásledování, zabíjení a otravy definuje jako závažný problém naší společnosti.

Formálně ke vzniku strategie přispěla především Bonnská úmluva, věcně jednotlivé kapitoly zpracovávali odborníci z resortů životního prostředí, zemědělství, vnitra

a spravedlnosti. Z nevládních organizací přispěla Českomoravská myslivecká jednota a významnou měrou i Česká společnost ornitologická. Jednotlivé kapitoly strategie věnované nelegálním otravám, dalším způsobům pronásledování, pesticidům a veterinárním přípravkům určují konkrétní kroky i časový harmonogram pro jednotlivé dotčené orgány a organizace. Jedinou vážnější vadou na kráse je, že z konečné podoby strategie rozhodnutím ministra vypadla kompletně zpracovaná kapitola zaměřená na otravy olovem.

Existující strategie je dobrým základem pro intenzivnější činnost státu, lepší evidenci, prevenci i vyšetřování. Především na budoucích vládách bude záviset, do jaké míry se docela ambiciózní cíle strategie podaří naplnit.

Zdroj: Národní strategie řešení nelegálního zabíjení a otrav volně žijících živočichů v České republice 2020–2030. MŽP 2020.

mzp.cz/cz/strategie_dokumenty_v_gesci_prehled

Zdeněk Vermouzek | je ředitelem ČSO. Dlouhodobě se věnuje prosazování legislativy na ochranu ptáků.

Případy psí jednotky

Psí jednotka ČSO vznikla v roce 2017 v rámci projektu PannonEagle LIFE a jejím cílem bylo od začátku odhalovat případy ilegálního pronásledování dravců na našem území. Zkušená psůvodka Klára Hlubocká nejprve začínala se svým Chesapeake Bay retrievem Samem, k němuž v létě roku 2017 přibyl Viky a o tři roky později i fenka Irbis.

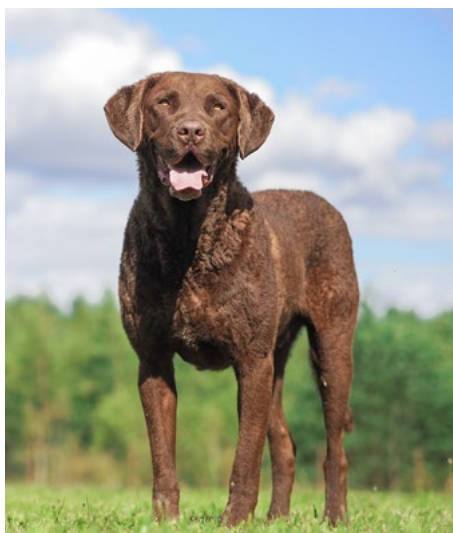

Foto: Klára Hlubocká / archiv ČSO

Sam (Asterix Gal from Hofion) *2009 +2020 | „Pan profesor“. Vynikající psisko, ochotné pro mne udělat cokoliv a kdykoliv. Prožili jsme spolu mimo jiné i dobrodružné dovolené, kdy svým charismatem bez problémů zvládl komunikaci s polodivokými pasteveckými psy, kterým jsme nechtěně vlezli do teritoria, nebo jsme se projeli v utržené lavině. Pátrali jsme spolu v desítkách akcí po pohřešovaných osobách. Během cvičné pátrací akce jednou „zachránil“ i figuranta, který se schoval tak dobře, že ho nedokázalo najít několik týmů a pak už ani koordinátor. Během práce pro ČSO nalezl desítky mrtvých zvířat a návnad. Byl to parták, na jakého se nezapomíná.

Rok 2017

První případ, ke kterému jsme se Samem jeli, se stal hned třetí den po mém nástupu do ČSO. Gašpar Čamlík ohlásil nález mrtvé káně, lišky a divně se chovající kuny v oblasti Zarazického výkazu u obce Vnorovy. Jako člověk neznalý problematiky jsem od Zdeňka Vermouzka dostala „nalejvárnou“, co na místě hledat, jak vypadají příznaky otravy a co s tím udělat. Gašpar mi tehdy v terénu pomáhal a vysvětloval detaily. Prohledali jsme okolí nálezů a našli další tři mrtvé káně, lišku a kus bílé kožky, asi z králíka. Vše jsme ohlásili na policii. Trošku jsme se zadrželi při předání, než se na místo dostavila kriminálka a zajistila stopy, a tak jsme se z našeho prvního případu vrátili domů až někdy kolem půlnoci. Odesla jsem si spoustu informací a náhled, co nás asi čeká. Dalším šetřením případu se policie sice dostala až k domovní prohlídce u tamního člena mysliveckého sdružení, ale karbofuran u něj nenašla. Tehdy policisté nevěděli, že by mohli použít speciálně vycvičeného psa, kterého měli

Foto: Libor Fojtik

Viky (Vanil Jack by Libami) *2017 | První služební pes ČSO. Čerstvě dospělý v plné síle, velmi temperamentní pes s neutuchající chutí do práce. Možná někdy až ztřeštěný. Miluje vodu, myslím si, že někde v předcích musí mít vydru. Má výborný nos a na kontě už také pěknou rádku nálezů. S ním se člověk nenudí ani mimo práci, neustále je potřeba jej zaměstnávat a vybijet jeho neutuchající energii. A také krotit jeho vrozený hlídací pud. Jeho oblíbenou zábavou, kterou si krátí čas, když musí čekat v autě, je strašení policistů, kteří jsou na psy většinou zvědaví a chtějí se podívat. Viky vždycky leží v klidu, dělá, že spí a jakmile se oběť přiblíží, nečekaně vyběhne. Pokud nešťastník vyjekne a uskočí, je s výsledkem velmi spokojen. Jde mu to vidět na očích, syčákoví. Ví, že to nemá dělat, ale je to silnější. Doma je však neuvěřitelně klidný a milý, rád se pomazlí a ještě radši přitulí a nechá drbat na gauči.

v té době kolegové z Maďarska. Nicméně pro vyšetření případu udělali policisté vše, co bylo tehdy v jejich silách. Bohužel se v této lokalitě případy trávení opakují v podstatě každý rok.

První případ, který měl i rozřešení, následoval pár dní poté. Jeli jsme se podívat na podezřelou návnadu u obce Konecchlumí (okr. Jičín). Nalezená návnada se ukázala jako nezávadná, ale během prohlídky jsme narazili na past se živou strakou. A co se nestalo – když jsme s vyšetřovatelem zajišťovali past, objevil se na místě chlapík, který už zdáli volal, co tam děláme. Nechali jsme ho přijít blíž a vyšetřovatel se během pár šikovně položených otázek dostal k jádru pudla. Pán řekl, že je past jeho, a popsal, co tam s ní podniká. K jeho překvapení se vyšetřovatel legitimoval a vše dostalo spád. Onen myslivecký hospodář posléze dostal ve správném řízení pokutu 10 000 Kč a zákaz činnosti, tuším, na dva roky.

Nejotřesnější případ roku 2017 se stal v srpnu u města Kojetína (okr. Přerov), kde se někdo „bavil“ střílením po dravcích, kteří se přiletěli krmit na čerstvě posekaná pole s vojtěškou. Na místě se tehdy našlo kolem 30 postřílených dravců různých druhů, někteří byli sice nalezeni ještě živí, ale zachránit se podařilo jen dva nebo tři. Ostatní museli být kvůli vážným, s životem se neslučujícím poraněním utraceni. Pachatel nebyl vypátrán.

Počet případů, které jsme předali nebo na nich spolupracovali s PČR

2017 (od 1. 4.)	9
2018	15
2019	24
2020	26
2021 (do 30. 6.)	25
Celkem	99

Foto: Jitka Ethenová

Irbis (Irbis Chesapeakeheart) *2020 | Psí ženská se vším všudy. S Vikym, který štěňata moc nemusí, to během pár dní skoulela tak, že si od ní nechá líbit téměř vše. Je správně zvědavá v kombinaci s příjemnou vyrovnanou povahou. Svým nadhledem na některé Vikyho šílení mi hodně připomíná Sama. Snadno a ochotně se učí, takže bude brzy plnohodnotným členem týmu. Díky ní máme zase v psí jednotce zastoupený jin i jang. Za svůj první rok u nás vyrostla do krásy, má ideální velikost, je velmi obratná, v terénu nebojácná, ale pracuje s rozvahou, ne tak živelně jako Viky. A jestli má Viky v předcích vydru, tak Irbis klokana. Z místa dovede vyskočit až do výšky očí dospělého člověka. Ohromně jí to baví, obzvlášť, když mě během výskoku stihne obhlédnout na tváři nebo štípnout do nosu. Jinak když má zrovna chvilku čas, je přítulná a umí takový pohled, že jí člověk dá všechno, co chce.

Rok 2018

Nejvýznamnější případ roku se odehrál u obcí Pecínov a Dobříčkov. Začalo to oznámením nálezů mrtvého orla mořského na koňské pastvině. Během prohlídky okolí jsme našli pozůstatky dvou kání, dvou krkavců, několik zbytků ryb, mrtvou kunu vedle vajec, mrtvé sele divočáka a mrtvou srnu. Ve všech nálezech byl prokázán karbofuran. Tento případ se policii podařilo dotáhnout až k domovní prohlídce, během níž byly na dvorku podezřelého nalezeny karbofuranem napuštěné návnady a další nelegální předměty. Případ se dostal až před soud, soudce však podezřelého uznal vinným pouze z nelegálního držení zbraně a vycpanin ptáků bez dokladů CITES, obžaloby z trávení jej zprostil. V tomto případě byl během domovní prohlídky poprvé použit psůvoda a pes z Maďarska, a tak se stal vzorem pro další vyšetřování.

Foto: Klára Hlubocká

Past s návnadou v podobě živé straky nalezená v roce 2017 u obce Konecchlumí v okrese Jičín v Královéhradeckém kraji

Nejméně obvyklý případ se v tomto roce stal u obce Vepřová, kde jsme díky ohlášení našli jedné lišky v příkopě u silnice posléze našli dalších pět lišek, všechny v okolí malého rybníčku. Na místě však nebyla nalezena návnada ani žádný mrtvý dravec. Ve všech liškách byl prokázán karbofuran. Policie tehdy měla vytipované podezřelé, ale vyšetřování bohužel skončilo bez obžaloby. Od té doby však trávení alespoň v této oblasti ustalo.

Rok 2019

Tento rok byl přelomový nejen pro rakouské kolegy. V únoru jsme byli požádáni o pomoc při vyšetřování případu otráveného orla mořského u obce Zistersdorf ve spolkové zemi Dolní Rakousko. Okolí nálezu prošli a zkontrolovali dronem ornitologové z BirdLife Rakousko. Policie jim díky osvětové činnosti projektu PannonEagle v tomto případě povolila pro srovnání i použití cvičeného psa. Mělo se jednat spíše o ukázkou, jak tato práce vypadá, bylo už totiž asi 14 dní po prvním nálezu. Jela jsem tam se Samem a Vikym. Rakušané kvůli přísným zákonům o volném pohybu lidí v terénu své psy do té doby neměli, protože by je téměř nemohli při hledání legálně použít. Nám se tehdy na místě podařilo nalézt v již prohledaném terénu dva malé kousky návnady a dvě mrtvé kuny, v nichž byl následně prokázán karbofuran. Rakouskou policii naše práce natolik přesvědčila, že dnes už mají rakouští kolegové výjimku a mohou se psy v terénu pracovat.

Že bude tento rok přelomový i pro nás, jsme zjistili vlastně až letos v dubnu, kdy došlo k zásadnímu rozsudku v případě u Mečichova (okr. Strakonice), kde jsme díky telemetricky sledovanému orlu mořskému rakouských kolegů našli poblíž rybníčku jiného orla mořského, dva krkavce a pozůstatky několika kání, lišky a kočky. V tomto případě, dnes již mediálně známém, odvedli policisté špičkovou mravenčí práci a dotáhli jej až do konce, na který všichni dlouho čekali. Pachatel byl uznán vinným ve všech bodech obžaloby (neoprávněné nakládání s volně žijícími zvířaty, přechovávání omamné a psychotropní látky a jedu a týrání zvířat) a od soudu odešel s trestem odnětí svobody na

Foto: Petr Mückstein

Viky, Sam a lišky prokazatelně otrávené karbofuranem u obce Vepřová v okrese Žďár nad Sázavou na Vysočině v neobvyklém případě z roku 2018

2,5 roku s podmíněčným odkladem na 3,5 roku. Těší mne, že i psí jednotka ČSO k tomu dost zásadně přispěla.

V prosinci jsme během preventivní kontroly zaznamenali nečekaný nálezu. Na polích za obcí Kozojedy (okr. Jičín) jsme kromě ohlášeného mrtvého luňáka červeného našli ještě 15 krkavců, kání a jako návnady bažanta a slepici. Pachatel bohužel nebyl vypátrán. Na tomto případě nás ale zarazil fakt, že v 13 krkavcích byl kromě karbofuranu nalezen i zinkfosfid, účinná látka přípravku STUTOX II. V blízkosti mrtvých krkavců jsem našla pole ošetřené tímto přípravkem, a tak nelze s jistotou říct, na co vlastně krkavci uhynuli.

Rok 2020

Trochu kuriózní případ tohoto roku se stal nedaleko Dobrušky (okr. Rychnov nad Kněžnou). Nahlásili mi otráveného psa, kterého se naštěstí včasným převozem k veterináři podařilo zachránit. Majitelka vůbec netušila, kde psík mohl něco otráveného sežrat, protože s ním v osudný den šla na procházku na vodit-

ku jen asi 200 m za dům po cestě na vlastním pozemku. Ještě ten večer prošla trasu se sousedkou a starostou obce a nic nenašli. Když jsme druhý den na místo přijeli, Viky pod složeným dřívím našel zastrčenou misku s kousky masa potřenými jakousi běžovou emulzí. Tu neměli lidé šanci najít, nebyla vůbec vidět. Misku jsem předala policii. Analýza prokázala karbofuran v masu i v ručniku se zvratkou psa, který majitelka poslala na vyšetření. Vyšlo najevo, že syn majitelky psa je myslivec, zároveň slouží u policie v Praze a že den předtím roznášel po pozemku nějaké misky, kde prý měl jen neškodné granule, aby zjistil, jestli jim nechodí kuna na slepice. Vyšetřování GIBS ale nic neodhalilo a případ byl odložen. Mám však pocit, že tu zasáhla vyšší moc a viník byl potrestán, když si přiotrávil vlastního psa.

Velký případ tohoto roku se stal u Moravského Písku, kde pachatel během dubna a května postupně otrávil dva luňáky červené, luňáka hnědého, dva dospělé a jedno mládě orlu mořského, kání lesní a lišku. Otravu přežil jen jeden luňák červený, kterého se podařilo zachránit

Foto: Klára Hlubocká

Jeden z orlů mořských nalezených u Mečichova (okres Strakonice) v přelomovém případě, v němž byl poprvé pachatel uznán vinným

a vypustit zpět s vysílačkou do přírody. Na vyšetřování tohoto případu policisté ještě pracují.

K jinému případu, kde bohužel na otravu doplatili luňáci červení, došlo u obce Sedlec (okr. Břeclav). Postupně tam byli během března a dubna nalezeni tři jedinci (dva mrtví, jednoho se podařilo zachránit), káně, dvě kuny, kočka a pes. Tento případ je také stále aktivně vyšetřován. Na jeho vyšetřování a kontrolách terénu se vystřídal několik pracovníků CHKO Pálava, AOPK ČR a ČSO. Spolupráce fungovala bezvadně a sdílení informací o prohledaných částech terénu umožnilo během několika dní kontrolu lokality o rozloze několika kilometrů čtverečních.

Případ, kde jsme poprvé naplno využili možností moderní techniky, se odehrál u obce Chleby (okr. Nymburk), kde jsme měli nahlášený úhyn luňáka červeného označeného vysílačkou v poli s obilím vysokým po pás. Už jen samotné nalezení ptáka, ač jsem měla souřadnice nálezů, by bylo bez psa těžko myslitelné. Po první obhlídce terénu mi bylo jasné, že nikde v nejbližším okolí návnadu pozít nemohl. Jela jsem tedy zkontrolovat dva body, které mi Dušan Rak, jenž ptáka označil vysílačkou, vytypoval z předchozích lokací. Ty byly vzdálené asi 1,5–2 km vzdušnou čarou od místa nálezů. Na nich byl ještě pták podle dat z vysílačky v pořádku. Na prvním z nich jsme našli hnojiště, za ním položenou slepici bažanta, okolo mrtvý hmyz a na vrchu hnojiště mrtvého krkavce. Původ otravy byl tedy jasný. Škoda, že se v tomto případě policii nepodařilo viníka vypátrat.

Rok 2021

Letošní rok přinesl nejvíce medializace. Začalo to případem u Velkého Boru (okr. Klatovy), kde někdo otrávil hned čtyři orly mořské. Ač se případ zpočátku jevil jako řešitelný, částečně i shodou nešťastných okolností a jiných nepříznivých skutečností skončil odložením.

Za pár dní následoval další velký a stále vyšetřovaný případ od obce Sedlice (okr. Příbram), který je zatím i rekordní co do počtu nálezů. Místo vypadalo jako po apokalypse. Všude mrtví ptáci. Celkem tu bylo nalezeno přes 20 mrtvých zvířat – káně lesních, krkavců velkých, jestřábů lesních, orel mořský, liška. Podezření na otravu bylo následně u 15 z nich potvrzeno laboratorními testy.

Smutný je výsledek letošního trávení u obcí Vnorovy a Žeraviny (okr. Hodonín), kde na otravu doplatil kromě dvou káně i orel královský. Policie na případu pracuje.

Šokující byl letos nález mrtvých luňáků v okolí Milovického lesa (okr. Břeclav), jedné z ornitologicky nejvýznamnějších lokalit, která platila za trávení prostou. Byli tu nalezeni tři luňáci červení a dvě lišky a také mrtvý hmyz, který potvrzoval podezření na otravu. U dvou luňáků už vyšetření na karbofuran nebylo možné kvůli stadiu rozkladu provést. I o tomto případě, který je nyní aktivně vyšetřován, víme díky telemetrickému sledování.

Letos na otravy hodně doplácí i motáci. Kromě motáků lužních, kteří byli otráveni u Krakovan (okr. Kolín) a Hrubého Jeseníku (okr. Nymburk), bohužel uhynula i samice

Foto: CHKO Pálava

Přiotrávený luňák červený, nalezený v roce 2020 u obce Sedlec na Břeclavsku, který díky včasné pomoci přežil a byl vypuštěn zpět do přírody

motáka lužního z našeho zatím posledního případu z počátku června, ke kterému došlo u obce Malá Hraštice (okr. Příbram).

Doufám, že aspoň některé další případy budou následovat ten od Mečichova. Ze zahraničí máme zkušenosti, že pokud se podaří několik pachatelů dopadnout a potrestat, případů ptačí kriminality výrazně ubude. Moc si přeji, aby většina našich výjezdů do terénu končila v kolonce „prevence“, a ne voláním policie na místo.

Klára Hlubocká | v ČSO pracuje jako psovodka v projektu PannonEagle LIFE. Výcviku psů se věnuje od roku 1992, při tréninku využívá metodiku pozitivní motivace.

Otravy z pohledu zainteresovaných subjektů

Ministerstvo životního prostředí ČR

Trávení volně žijících živočichů a pokládání otrávených návnad v přírodě považují za jednu z nejzávažnějších a nejvíce zavržených činností člověka v přírodě, k níž bohužel dochází i u nás v České republice, a co je horší, nejde o žádné ojedinělé případy. Tento nelegální způsob zabíjení živočišných druhů s faktickým dopadem na naši přírodu je samozřejmě řešen na mezinárodní úrovni, zejména ve vazbě na platné úmluvy, a již desítky let je zakázán podle evropské legislativy i našich zákonů, včetně zákona o myslivosti. Trávením volně žijících živočichů se pachatel podle českého trestního práva dopouští i několika trestných činů najednou – zejména týrání zvířat, pytláctví, neoprávněného nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy, či dokonce obecného ohrožení.

Ministerstvo životního prostředí považuje danou problematiku za velice závažnou, a to jak z pohledu ohrožení volně žijících živočichů a kontaminace životního prostředí, tak i pro její společenský přesah. Na potlačování trávení proto dlouhodobě a intenzivně spolupracuje se zainteresovanými subjekty jak ze strany státních, tak i zájmových skupin.

Z této široké spolupráce vzešla i pracovní skupina k problematice nelegálního zabíjení volně žijících živočichů, která v roce 2019 připravila Národní strategii řešení nelegálního zabíjení a otrav volně žijících živočichů v ČR 2020–2030, schválenou usnesením vlády v lednu loňského roku. Národní strategie mimo jiné navrhuje opatření potřebná ke snížení dopadů této nežádoucí činnosti a předpokládá větší spolupráci zainteresovaných subjektů včetně justice s důrazem na osvětu i zvýšení

objasněnosti, usvědčení a potrestání pachatelů. Za klíčovou považujeme především spolupráci s Policií ČR a rovněž se státními zástupci i soudci pro zvyšování povědomí o společenské nebezpečnosti nelegálního zabíjení živočichů i sdílení informací o této trestné činnosti.

Společně s Českou společností ornitologickou se také dlouhodobě podílíme na mezinárodním projektu PannonEagle LIFE, díky němuž máme v terénu tzv. psí jednotku na vyhledávání kadáverů otrávených živočichů. Osvědčila se jako velice efektivní a významná pomoc při zjišťování a vyšetřování případů trávení dravců a dalších živočichů.

Pevně věřím, že se nakonec tuto barbarskou činnost podaří společným nasazením potlačit, a děkuji všem, kteří s námi vynakládají nemalé úsilí na postupné zlepšování této hořké situace.

Mgr. Richard Brabec, ministr životního prostředí

Foto: Jozef Charko

Jak závažným ohrožujícím faktorem je pronásledování v Česku, dokazuje i fakt, že orel královský, hnízdící u nás v počtu 3–12 párů, se jeho obětí stal již čtyřikrát za posledních pět let

ubývá. Mé poděkování na závěr patří všem, komu není příroda kolem nás a její ochrana lhostejná.

Mgr. Kateřina Weissová | je státní zástupkyní. Působí na Vrchním státním zastupitelství v Praze, kde se zabývá mimo jiné i trestnou činností proti životnímu prostředí. Je zástupkyní Národního korespondenta pro mimořádné události, trestné činy v dopravě, proti životnímu prostředí a pro ochranu kulturních památek. Je členkou Evropské sítě státních zástupců pro životní prostředí.

Policie České republiky

Participace na projektu PannonEagle LIFE znamenala pro Policii České republiky možnost uskutečnění výrazné změny v přístupu k řešení případů nelegálního zabíjení volně žijících zvířat, zejména pak zvláště chráněných druhů dravých ptáků. Nejedná se přitom pouze o možnost využívat při provádění ohledání místa činu dovedností psů speciálně vycvičených pro dohledávání kadáverů uhynulých zvířat, otrávených návnad nebo nelegálně drženého karbofuranu. Díky projektu bylo v rámci mezinárodních seminářů možné předávání praktických zkušeností z odhalování této formy trestné činnosti specialistům služby kriminální policie a vyšetřování od jejich zahraničních kolegů nebo zajištění jejich přítomnosti přímo při provádění některých neodkladných úkonů trestního řízení.

Mezi další výrazná pozitiva projektu lze z pohledu Policie České republiky zcela jistě zařadit i fakt, že díky aktivnímu spolupráci mezi tzv. psí jednotkou České společnosti ornitologické a Policií České republiky došlo ke zvýšení počtu zjištěných případů a současně i dokumentaci většího počtu stop. V souvislosti s touto skutečností pak byla identifikována potřeba rozvoje nových forenzních kriminalistických metod, jejichž cílem je individuální identifikace pachatele. Zvýšená aktivita v tomto směru vede ke zvýšení zájmu o danou problematiku v odborných a vědeckých kruzích, včetně zájmu vedoucích funkcionářů Policie České republiky o danou problematiku, kteří pak specialistům služby kriminální policie a vyšetřování poskytují stále větší prostor pro vyhledávání a prověřování nelegálního zabíjení volně žijících zvířat.

V neposlední řadě je třeba zmínit, že k zapojení do projektu PannonEagle došlo v době tvorby Národní strategie proti nelegálnímu zabíjení volně žijících živočichů a že zkušenosti získané v rámci plnění jeho cílů přispěly k jejímu přijetí.

Je samozřejmé, že hlavním cílem předmětného projektu je zajištění životaschopnosti populace orla královského. Díky jeho realizaci ale logicky došlo k identifikaci a následnému pojmenování dalších cílů, mezi které lze jednoznačně zařadit i zefektivnění činnosti policejních orgánů Policie České republiky na úseku odhalování a objasňování trestné činnosti spojené s nelegálním zabíjením zvláště chráněných volně žijících druhů živočichů v České republice, a lze říci, že první pozitivní výsledky se již dostávají.

plk. Mgr. Michal Plesl | zástupce vedoucí odboru hospodářské kriminality úřadu služby kriminální policie a vyšetřování Policejního prezidia České republiky

Foto: Dušan Rak
Policie ČR ohledává místo činu u Bošic na Kolínsku, kde byl v roce 2018 nalezen otrávený luňák červený

Vrchní státní zastupitelství v Praze

Vážení čtenáři, jistě poměrně pravidelně vidáte v tisku zprávy typu „státní zástupce obžaloval, státní zástupce podal obžalobu...“ K tomu, aby se tak mohlo stát, ale vede v některých případech poměrně dlouhá cesta. Některé druhy kriminality se daří objasňovat jen s obtížemi. Dříve mezi ně patřily především drobné krádeže a vloupání do bytů nebo vozidel a důsledkem bylo větší zaměření policie na tato jednání s cílem objasněnost zlepšit. V posledních letech se ale díky spolupráci policie, České společnosti ornitologické a státního zastupitelství podařilo upozornit na to, že mezi neobjasněné trestné činy patří ve velké míře i tzv. ptačí kriminalita, ať už představovaná zdaleka nejčastějším fenoménem – otravami ptáků, anebo jiným neoprávněným odchycem nebo zabíjením. U policie i státního zastupitelství se podařilo zvýšit povědomí

vených návnad, a tím i týráni zvířat. O druhém rozsudku, který ještě není pravomocný, informovala díky České společnosti ornitologické i celostátní média. Častokrát mám pocit, že bojujeme se stereotypem zobrazeným v příběhu Krtka z pera výtvarníka a scenáristy Zdeňka Milera, který by se dal ve stručnosti shrnout jako „zničit krtka“. Takzvanou škodnou se však může stát téměř jakékoli zvíře, které člověka, třebaš a domněle, obtěžuje. Co si asi málokterý z aktérů trávení uvědomuje, je skutečnost, že jak dovoz jedů, jako je karbofuran, tak jejich prosté držení je trestným činem, za který lze uložit např. již v případě držení 15 g karbofuranu trest odnětí svobody v trvání dvou až osmi let.

I proto, že fenomén trávení může mít kořen někde hluboko ve zvyklostech některých lidí, měla by trestní represe nastupovat až jako poslední. Proto za nesmírně důležitý považuji i projekt PannonEagle LIFE, o němž slyším i od kolegů ze zahraničí. Jako státní zástupce

Foto: Klára Hlubocká
Výsledek letošního pátrání u obce Mastník v okrese Třebíč na Vysočině byl neradostný, otráveno bylo pět kání lesních a jedna liška obecná

o tomto typu trestné činnosti, možných pachatelích, způsobu páchaní i úkonech nutných pro zdárné vyšetřování. První výsledky na sebe sice nechaly poměrně dlouho čekat, avšak jsou vidět, a doufáme, že nejde o poslední kauzy, které byly dovedeny až k odsouzení pachatele. V prvním průlomovém případě sice „pouze“ za držení jedu – karbofuranu, ve druhém případě z letošního dubna i za samotné položení otrá-

s povděkem vnímám, že proti těmto ilegálním aktivitám nestojíme v České republice ani Evropské unii sami a že trestní právo vhodně doplňuje ostatní odvětví tak, abychom dosáhli společného cíle, kterým je ochrana přírody před zbytečným zabíjením mnoha druhů ptáků. Do budoucna doufám, že budeme moci ve více případech konstatovat, že pachatel byl dopaden a odsouzen, nebo ještě lépe, že případů otrav

Jak se daří partnerům projektu

Foto: Gábor Deák

Návštěvy maďarské psí jednotky ve školách pomáhají šířit povědomí o problematice pronásledování ptáků mezi dětmi

Snaha ochránit orla královského, jedinečný fenomén naší společné středoevropské přírody, vedla ke spuštění mezinárodního projektu PannonEagle LIFE. Jeho úkolem je v letech 2016 až 2022 zvýšit populaci tohoto celosvětově ohroženého druhu a snížit jeho člověkem způsobenou úmrtnost. Jak se daří partnerům v jednotlivých zemích tyto cíle naplňovat?

Ochrana orla královského v Maďarsku

Maďarská Společnost pro ornitologii a ochranu přírody (MME) se jako vedoucí partner středoevropského projektu PannonEagle LIFE zabývá otávkami volně žijících zvířat po desítky let.

Speciálně vycvičené psy jsme k vyhledávání návnad a otrávených živočichů začali poprvé používat v roce 2014, kdy do služby nastoupil první pes jménem Falco. Dosáhli jsme toho, že četné případy otrav byly vyšetřovány a v dalších letech následovala i první obvinění. Populace orla královského v Maďarsku se vrátila k současnému mírně rostoucímu trendu početnosti a v roce 2020 překročila 300 párů.

Případy otrav se však bohužel občas vyskytují i nadále, což potvrzuje, že bez vytrvalého úsilí a mezinárodní spolupráce v projektu PannonEagle by trávení orla královského vážně ohrožovalo i nadále. Národní protokoly pomáhají účinně propojovat klíčové hráče: MME spolupracuje s Národní strážní službou, Národním úřadem pro vyšetřování a Národním úřadem pro bezpečnost potravinového řetězce. Tato síť spolupracovníků pomáhá odhalovat, vyšetřovat a testovat podezřelé případy a prokazovat použití známých jedů, jako je nejčastěji používaný karbofuran. V poslední době byly v kadáverech orlů nalezeny i další chemické látky, které se ukládají v organismech – roden-

tidy druhé generace jsou zodpovědné za úhyn nejméně deseti orlů královských.

MME také úzce spolupracuje s osmi partnerskými organizacemi z Česka, Rakouska, Slovenska a Srbska. Jednotky zaměřené na vyhledávání otrávených živočichů a návnad mohou cestovat i do zahraničí, pokud místní policie požádá o jejich služby. Naše jednotka byla například přizvána k domovní prohlídce v Rakousku, při níž byla nalezena nejen sklenice karbofuranu, ale i otrávený orel královský v mrazáku podezřelého. O rok později uznal soud sedmdesátiletého myslivce vinným.

Vedle přímého boje s traviči spolupracuje MME i s místními zainteresovanými subjekty. Vyzýváme myslivecká sdružení, aby propagovala k ptákům šetrné praktiky hospodaření a aby monitorovala výskyt zajíců v ptačí oblasti Jászág, lokalitě patřící do soustavy chráněných území Natura 2000. První výsledky naznačují, že počty zajíců v zemědělské krajině závisejí mnohem více na dostupnosti příhodného prostředí, jako jsou

husté keřové porosty a různorodé polní okraje, než na přítomnosti přirozených predátorů.

Márton Árvay, Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület (BirdLife Maďarsko)

Úspěšná ochrana orlů královských v Srbsku

Když projekt v roce 2016 startoval, zbýval v srbské divočině jediný hnízdící pár orla královského. Časté a obtížné potlačitelné otravy, lov a ničení přirozeného prostředí byly hlavními důvody, proč tento ptačí druh v regionu (téměř) vyhynul. Srbská společnost pro ochranu a výzkum ptáků a Ústav ochrany přírody Vojvodinské oblasti se proto připojily k projektu PannonEagle LIFE, aby se s těmito a mnoha dalšími problémy ochrany orla královského vypořádaly. V následujících letech jsme neúnavně pracovali na ochraně posledního srbského hnízdního páru, ale také na zvyšování národního povědomí o tomto problému.

Náš cíl byl jasný: uhlídat zbývající hnízda orlů královských za každou cenu, šířit povědomí o významu tohoto úžasného druhu, odhalovat případy nezákonného pronásledování a zastavit jej.

Proto jsme prověřili každý zaznamenaný případ potenciálního pronásledování, někdy také s pomocí našich kolegů z Maďarska. Osvětlili jsme rozsah tohoto problému, usilovali jsme o to, aby náš hlas byl slyšet, pomáhali jsme úřadům šířit povědomí o problematice a připravit postupy vyšetřování, podíleli jsme se na práci v terénu.

Díky nezištné pomoci dobrovolných strážců hnízd a dlouhodobé vytrvalé propagaci a popularizaci problematiky ochrany orlů královských můžeme dnes s hrдостí říci, že naše tři aktivní hnízdní páry úspěšně přivádějí na svět mláďata a přinášejí radost a pýchu široké veřejnosti, která nyní zná a dále šíří příběh „našich orlů“ – ptačího druhu, který zdobí státní znak Srbska a který musíme chránit a opečovávat!

Maksim Karanović, Društvo za zaštitu i proučavanje ptica Srbije (BirdLife Srbsko)

Srbští kolegové při nasazování vysílaček, které jim pomáhají sledovat místní populaci orlů královských

Foto: Kalman Moldvai

Monitoring hniezd orlov kráľovských

Vtáčia kriminalita na Slovensku

Na Slovensku, podobne ako v iných krajinách, predstavuje vtáčia kriminalita vážny problém, ktorý negatívne vplýva na populácie chránených druhov vtákov. Z toho dôvodu sa dve slovenské organizácie – Ochrana dravcov na Slovensku a Východoslovenská distribučná, a. s., zapojili do medzinárodného projektu PannonEagle LIFE. V centre jeho pozornosti je ochrana dvoch globálne ohrozených druhov – orla kráľovského a sokola rároha. Aktivity projektu sa zameriavajú na budovanie kapacít a zlepšenie procesov zameraných na prevenciu, odhaľovanie a objasňovanie vtácej kriminality, predovšetkým nelegálnych otráv.

V úzkej spolupráci s políciou boli v rámci projektu vycvičené dva psy, fenka Xara a pes Nero, s novou špecializáciou na vyhľadávanie otrávených návnad. Využívajú sa pri terénnych kontrolách, na mieste činu aj pri domových prehliadkach.

Od roku 2016, kedy sa projekt začal, bolo zaznamenaných 74 prípadov vtácej kriminality, z toho 48-krát išlo o otravy. Najviac zasiahnutou skupinou boli dravce (164 jedincov z 13 druhov). Najčastejšou obeťou bol myšiak hôrny (káně lesný – 96), nasledoval orliak morský (orel mořský – 19), kaňa močiarna (moták pochop – 14), haja červená (luňák červený – 8) a orol kráľovský (orel kráľovský – 8). Zaznamenané boli aj otravy cicavcov, najmä líšok (15) a zajacov (17). Väčšina obetí bola otrávená karbofuránom. Otravy zajacov súviseli s nesprávnou aplikáciou rodenticídov, prípadne aplikáciou nepovolených prípravkov.

S cieľom zlepšenia procesov odhaľovania a objasňovania prípadov nelegálnych otráv bolo vyškolených 340 policajtov, 50 prokurátorov, 46 pracovníkov okresných úradov, 59 pracovníkov Štátnej ochrany prírody SR a 28 veterinárov. V rámci série 20 školení sa oboznámili s problematikou otráv a správnym postupom pri dokumentovaní miesta činu a zaisťovaní dôkazov.

Vďaka rozsiahlej medializácii sa téma vtácej kriminality dostala medzi verejnosť, ktorá už vníma, že otrávené návnady v krajine predstavujú hrozbu nielen pre voľne žijúce živočích, ale aj pre človeka a spoločenské zvieratá, a podieľa sa na nahlasovaní podozrivých nálezov.

Pilotnou aktivitou, ktorú zastrešuje Východoslovenská distribučná, a. s., je tvorba rôznorodých biotopov v oblastiach lesných priesekov s elektrickým vedením. Na 11 lokalitách s celkovou plochou 25 ha vznikli biotopy druhov, ktoré sú v potravnom spektre dravcov.

K zvýrazneniu významu ochrany dravých vtákov nepochybne prispeje aj nedávna novelizácia právnych predpisov, ktorou sa zvýšila spoločenská hodnota jedinca orla kráľovského na 40 000 € a sokola rároha až na 50 000 €.

*Tomáš Veselovský a Zuzana Guziová,
Ochrana dravcov na Slovensku*

PannonEagle LIFE v Rakousku

V Rakousku spolupracujú na potlačovaní ptačí kriminality partneri projektu PannonEagle LIFE, tedy organizace WWF Rakousko a BirdLife Rakousko. Od roku 2016 bylo ohláše-

no a zpracováno asi 145 prokázaných případů ptačí kriminality s celkovým počtem více než 170 mrtvých dravců. Vzhledem k jejich početnosti jsou nejčastěji zaznamenávanými druhy káně lesní, luňák červený a moták pochop, ale mezi nejhůře zasažené pravděpodobně patří i vzácné druhy jako orl královský a orl mořský. Údaje o dvaatřiceti orlech královských, kteří byli v Rakousku označeni vysílačkou, ukazují, že asi jedna třetina ptáků uhynula kvůli nelegálnímu pronásledování – nejen v Rakousku, ale také v sousedních zemích. Tento neuvěřitelně vysoký počet dokládá, jak je pronásledování dravců rozšířené, a podtrhuje význam mezinárodního přístupu k ochraně tohoto vysoce ohroženého druhu.

Hlavním úkolem projektu PannonEagle LIFE je vyhledávání a vyšetřování případů, u nichž je podezření na ptačí kriminalitu, ale probíhá také výcvik policistů a úředníků ochrany životního prostředí. Vznikly protokoly pro policejní vyšetřování a veterináře a byla publikována studie o právní ochraně dravců v Rakousku. V roce 2020 byl zveřejněn a spolu se Spolkovým ministerstvem pro klima, životní prostředí, energii, mobilitu, inovace a technologie prezentován první rakouský případ ptačí kriminality s cílem zvýšit povědomí o této hrozbě mezi širokou veřejností.

Navzdory zlepšením v podobě dobré spolupráce s policií a využití vyhledávacích psů je počet případů, které vedly k trestnímu řízení, stále nízký a procento odsouzení ještě nižší. V minulém roce však byl jeden „lovec“ podmínečně odsouzen k šesti měsícům odnětí svobody a pokutě 1800 eur. Přestože trest není příliš vysoký, je jasnou známkou úspěchu. Nedávno se navíc objevily i další případy, u nichž je pravděpodobné, že pachatelé budou odsouzeni.

Počty nahlášených případů domnělé ptačí kriminality v minulých letech rostly, počet potvrzených případů ale pomalu klesá, což nám dává naději, že naše práce přinesla nejen větší povědomí veřejnosti, ale také nižší počet případů ptačí kriminality. Jako pozitivní signál můžeme vnímat rovněž nárůst populace orla královského, kdy letos v Rakousku zahnízdilo více než třicet párů. Na druhou stranu nedávne zastřelení hnízdícího orla královského ukazuje, že je před námi stále hodně práce.

Matthias Schmidt, BirdLife Rakousko

Rakouským kolegům pomáhá speciálně vycvičená border kolie Grace, na snímku s nálezem otrávené návnady

Orel královský, hlavní cílový druh projektu

Foto: Vladimír Gahura

Naše zřejmě naše nejstarší, sedmadvacitiletá samice orla královského na hnízdě na jižní Moravě na jaře 2021

S koncem projektu přichází čas bilancovat. Podívejme se ve stručnosti na to, jak se populace orla královského za pět let trvání projektu (2017–2021) vyvíjela.

Počet teritoriálních párů se pohyboval mezi osmi (2018) a letošními čtrnácti, počet párů, které skutečně zahrnily (tzn. snesly alespoň jedno vejce), mezi třemi v nepříznivém roce 2018 a nejméně dvanácti v rekordním roce letošním. Kolik hnízdění bylo letos úspěšných a kolik mláďat bylo vyvedeno, bude známo až po uzavření tohoto čísla *Ptačího světa*; v počtu vyvedených mláďat zatím nebyl překonán rok 2016 (12), v letošních hnízdech je podle výsledků dosavadních kontrol rovněž 12 mláďat. Orli královští v současné době hnízdí nejen v okrese Břeclav, kde se odehrálo jejich první hnízdění v roce 1998 a až do roku 2010 u nás nehnízdili nikde jinde, ale i na Brněnsku a Znojemsku (od roku 2010), Hodonínsku (od roku 2014) a v letech 2016–2017 zahrnily jeden pár i na Uherskohradištsku. Nadějně vypadají opakovaná pozorování z Vyškovska a nelze vyloučit, že zde tento druh už hnízdí, ale uniká pozornosti ornitologů. S nehnízdícími, potulujícími se orly královskými se můžeme setkat v České republice prakticky kdekoli, což ukazují jak výsledky telemetrie, tak třeba záznamy ve faunistické databázi *birds.cz*.

Díky intenzivnímu monitoringu i využití telemetrického sledování jsme se za ty roky

o našich orlech královských dozvěděli mnoho nového. Potvrdilo se, že orli mohou úspěšně zahrnít již ve věku tři let (a velmi pravděpodobně dokonce i ve věku dvou let), a to jak samci, tak samice. V oblasti soutoku Moravy a Dyje, tj. na prvním hnízdišti u nás vůbec, se v roce 2013 podařilo Vladimíru Gahurovi odečíst hnízdící samici, kroužkovanou jako mládě na východním Slovensku v roce 1994. V letošním roce se mu ji podařilo odečíst znovu jako (prozatím úspěšně) hnízdící (viz foto), tento pták má tedy neuvěřitelných 27 let a jedná se zřejmě o druhého nejstaršího orla královského žijícího ve volné přírodě s přesně známým věkem (na východním Slovensku sledují Štefan Danko a Jozef Mihók kroužkovaného samce ve věku 31 let, přičemž u samice je věk odhadován dokonce na 33 let). Dva páry dlouhodobě hnízdí blízko sebe ve vzdálenosti kolem 1–1,5 km; v roce 2012 to bylo dokonce pouhých 930 m, přičemž oba páry úspěšně vyvedly mláďata. V několika případech pár orlů postavil nebo dostavěl během jedné sezony dvě různá hnízda, a to někdy až 6 km od sebe. Také jsme se na Brněnsku setkali s párem, který postavil na jaře na jednom stromě dvě různá hnízda asi 2–3 m nad sebou; ke hnízdění si překvapivě vybral to nižší z nich a úspěšně na něm vyvedl mláďata.

Těch pět let samozřejmě přineslo i příběhy velmi smutné. Když jsme projekt PannonEagle připravovali, mohli jsme tvrdit, že u nás nemáme žádný známý případ otráveného orla královského. To samozřejmě nikoli proto, že by

se u nás netrávilo, důvodem bylo jediné to, že je orel královský v naší přírodě pořád ještě velmi vzácným druhem. Bohužel hned první rok projektu (2017) přinesl rovnou dva případy otrav (Bořetice u Hustopečí – jednoletý pták ze západního Maďarska a Havřice – tříletý pták pocházející ze slovenského pohoří Tribeč), přičemž druhý případ zároveň ukončil krátkou historii hnízdění na Uherskohradištsku. Třetí otrávený orel královský k nim přibyl v letošním roce projektu (Žeraviny, Hodonínsko). Ve všech třech případech byl použitým jedem karbofuran. Koncem roku 2019 byla na Hodonínsku u Velké nad Veličkou nalezena postřelená šestiletá samice, kroužkovaná jako mládě v Povážském Inovci. Křídlo jí muselo být amputováno a pták zůstane doživotně v lidské péči. Mezi oběti lidské činnosti, ač nepřímé, musíme počítat i ptáka nalezeného letos na jaře u Pohořelic po nárazu do vedení velmi vysokého napětí. I tento pták byl kroužkovaný, takže víme, že se jednalo o loňské mládě pocházející z Maďarska, z podhůří pohoří Bükk. Také tento orel zůstane s amputovaným křídlem do konce života v záchraně stani.

Závěrem bych rád poděkoval všem ornitologům, kteří se na monitoringu orlů královských i dalších souvisejících aktivitách podílejí, a věřím, že tento majestátní druh orla zůstane trvalou ozdobou naší přírody, aniž by musel čelit pronásledování lidmi.

Foto: Marek Palíčka

Orel královský otrávený karbofuranem nalezený v dubnu 2021 na Hodonínsku

David Horal | pracuje jako ornitolog a lesník na AOPK ČR, regionálním pracovišti Jižní Morava. Zabývá se především ochranou dravců. V projektu PannonEagle LIFE má v ČSO na starosti koordinaci monitoringu orla královského.

Luňák červený (*Milvus milvus*)

Fotografování se vážněji věnuji od léta 2011. Byl jsem myslivcem, a tak jsem se rozhodl zkusit fotografovat zvěř a ptáky ve volné přírodě. Naprosto jsem tomu propadl a rozhodl jsem se vyměnit flintu za foťák natrvalo.

Získání podobných záběrů předchází dlouhý čas strávený hledáním lokalit, kde by se dravci mohli vyskytovat. Fotím z fotostanu nebo z pevných fotokrytů z přírodních materiálů. V obou případech je nutné se nepozorovaně přiblížit a usadit nejlépe před rozedněním, ještě za tmy.

Fotografii orla mořského jsem pořídil v roce 2019 v lesích blízko Libé u Chebu. Vypozoroval jsem, že se mládě, které asi před dvěma týdny opustilo hnízdo, občas usadí na souši na lesní mýtině. Pak už zbývalo jen dobře se zamaskovat a obrnit se trpělivostí. Čekání na takové záběry ve volné přírodě se počítá na desítky hodin.

Krkavci a luňáci jsou z úpatí Doupovských hor na Bochovsku, kde mám přírodní fotokryty a v zimě dravce lehce přikrmuji. Díky tomu se mi naskýtají dobré šance na pěkné snímky, ale i tak jsou za nimi desítky „ptákohodin“ v krytu.

Orel mořský (*Haliaeetus albicilla*)

Jestřáb lesní (*Accipiter gentilis*)

Krkavec velký (*Corvus corax*)

Raroh velký – náročný obyvatel nížin

Foto: Pavel Štěpánek

Raroh velký (*Falco cherrug*), druhý cílový druh projektu, je obyvatelem rozsáhlých lesostepí, stepí až polopouští východní Evropy a Asie. Nemusejí být nutně nížinné, dokáže osídlit třeba i náhorní plošiny výše než 4000 m n. m. V Evropě hnízdí pouhých 640–820 párů (to je asi 7 % světové populace), nejvíce v Maďarsku a na Ukrajině.

U nás dosahuje severozápadní hranice svého rozšíření. Pravidelně hnízdí pouze na jižní Moravě, zahrnutí jinde v republice (na Osoblažsku, Chrudimsku, Mladoboleslavsku) jsou výjimečná a zatím byla vždy jen krátkodobá. V letech 2000–2020 se podařilo ročně prokázat hnízdění maximálně 11 párů, někdy ale jen dvou (průměrně 6,8 páru).

Podobně jako jiní sokolovití dravci si ani raroh velký vlastní hnízdo nestaví. Ve velké části areálu využívá skal, což u nás bylo ovšem vždycky vzácné. Je doloženo několik historických případů z Čech a jeden novější (1998) z Pálavy. Hnízdění na skalní plošince v roce 2008 v přeshraničním národním parku Podyjí/Thayatal se odehrálo na jeho rakouské straně. Mnohem častěji hnízdí rarozi na stromových hnízdech. Na jižní Moravě bývaly typickým hnízdním prostředím lužní lesy kolem dolních toků Moravy a Dyje, to ovšem rokem 2012 skončilo. V současnosti všechny naše páry hnízdí v zemědělské krajině do nadmořské výšky 400 m, kde využívají především hnízd káně lesní ve větrołamech, malých remízech nebo břehových porostech. A stále častěji také stožárů velmi vysokého napětí s hnízdy krkavců a vran, případně s nabídkou speciálních podložek či budek, které jsou sem záměrně instalovány. V okolních zemích (na Slovensku, v Maďarsku a stále více i Rakousku) hnízdění tohoto typu dnes jednoznačně převažuje a rozmístění budek či podložek vedlo k nárůstu velikosti populace. Páry tato hnízdiště preferují, mají tu vyšší hnízdní úspěšnost než na stromových hnízdech, která jsou více vystavena

Mládě raroha velkého krátce po opuštění hnízda

rozmarům počasí a riziku rozpadu. Na druhé straně mohou být umělá hnízdiště na sloupech elektrických vedení ohrožena člověkem, ať už při údržbě vedení, nebo i přímým pronásledováním. Tato nebezpečí lze ovšem eliminovat vhodnými opatřeními: komunikovat se správci linky, umisťovat spíše podložky než nápadnější budky a raději do míst dále od cest a sídel.

Rarozí začínají hnízdit v březnu a mláďata opouštějí hnízdo v průběhu června. Snůška obsahuje 4–5 vajec, úspěšné páry vyvádějí v našich podmínkách většinou 2–3 mláďata. Některá začínají hnízdit již ve druhém roce života, nejčastěji však ve třetím, pokud se ho ovšem dožijí. Čihá na ně totiž velká spousta nebezpečí, která je vzhledem k jejich nezkušenosti a menší obratnosti ohrožují více než dospělé ptáky. Bývají to poměrně často různé překážky v letu, do kterých ptáci narážejí (elektrická a jiná vedení, ploty a prosklené plochy, větrné elektrárny). Ale i usednutí na nevhodné místo může být smrtelné, zvláště rizikové jsou příhradové sloupy vysokého napětí. Člověk ovšem dokáže rarohy ohrožovat i přímo. Na našem území jsou

Snůška raroha velkého na hnízdní podložce na stožáru velmi vysokého napětí

Foto: Václav Beran

dnes našťastí případy přímého pronásledování výjimečné, ale migranti mířící do Středomoří, na Blízký východ či do střední Asie bývají bezohledně odchyťováni pro účely sokolnictví, které s rostoucím ropným bohatstvím arabských zemí zažívá velký rozvoj.

Česká raroží populace je malá, ale díky své pozici na okraji areálu zajímavá. Odráží dobře stav druhu ve významnějších areálových zemích a prezentují se zde na malém území pestré životní strategie, které rarožům pomáhají přežít v celém rozsáhlém euroasijském areálu.

Své první hnízdo raroha velkého jsem našla v roce 2003. Ptáci tehdy obsadili hnízdo káně lesní na akátu ve stěně malého lesíku u Nového Přerova na Břeclavsku. Hnízdění bylo neúspěšné, zřejmě z důvodu rušení při zakládání nové vinice v sousedství v době inkubace. Navíc se zde samec poranil nárazem do vodičích drátů ve vinohradu a svému zranění později podlehl. Toto hnízdo však existuje dodnes. Většinou nebylo využité, až v roce 2010 v něm hnízdily znovu káně lesní. Pak se několik let rozpadalo, takže z něj zbyval jen chatrný základ. Ale v roce 2018 jej káně znovu dostavěly, přestože ho nakonec nevyužily. V roce 2019, tedy po 16 letech, v něm rarozi znovu zahnízdili a vyvedli tu dvě mláďata.

V roce 2013 obsadili rarozi velcí hnízdo na jilmu ve větrołamu v zemědělské krajině východního Znojemska. Díky hodinám stráveným pozorováním hnízdiště jsem zjistila, že zdejší pár si dělá zásoby potravy. K jejím ukrytím používali samec i samice tři betonové skruže o průměru jednoho metru chránící vývod ze zavlažovacího systému. Byly umístěné 25–260 m od hnízda. Ptáci v nich zanechávali zbytky nezkonsumovaných úlovků (křečka, holubů, mláďate zajíce) a příležitostně je využívali. Svědčí to o tom, že pár byl lovecky velmi zdatný, což se také projevilo na hnízdní úspěšnosti – vyvedl čtyři mláďata.

Monitoringu a ochraně raroha velkého se v České republice věnuje soustavně malá skupina ornitologů, kromě autorky jsou to Václav Beran, Gašpar Čamlík, David Horal a Pavel Štěpánek. V roce 2017 jsme pro tento druh zpracovali návrh záchranného programu, který dosud nebyl schválen. Přesto doufáme, že se v tomto roce podaří realizovat jeho dílčí část a rozmístit ve vybraných regionech jižní a střední Moravy a severních Čech na sloupy zvláště vysokého napětí 100 hliníkových podložek. Dlouhodobě je sledování populace podporováno Jihomoravským krajem, rozsáhlejší aktivity také z jiných zdrojů (Norské fondy, LIFE projekt).

Vlasta Škorpíková | dlouhodobě působí na jižní Moravě; věnuje se hlavně ptákům, kteří potřebují aktivní ochranu. Má ráda hory, Balkán a mlynařiky.

Orel – symbol bohů na hvězdném nebi

Horké dny plné slunečního záru, střídané letními nocemi s roji zářivých Perseid. To je období, kdy každoročně vychází třetí číslo *Ptačího světa* a kdy můžeme po setmění na obloze pozorovat souhvězdí ve tvaru letícího orla, které pojmenovali snad již Sumerové ve starověké Mezopotámii nebo obyvatelé antického Řecka. Pravděpodobně i mezi nimi žili jedinci, o kterých se říkalo, že mají orlí zrak, orlí nos nebo ruce podobné orlím spárům.

Majestátní pták, který na svět pronikavě shlíží ze vzdušných výšin a vrcholu potravního řetězce, se v lidských očích „vznesl“ až ke hvězdám, do míst, kde Mléčná dráha protíná nebeský rovník. Stal se symbolem panovnické moci, svobody, síly, odvahy a vítězství. Řecko-římská mytologie orla spojovala se samotným vládcem bohů Diem/Jupiterem, s jeho hromy a blesky. Aztékům dravec připomínal nejmocnějšího boha slunce, války a lidských obětí – Huitzilopochtliho. V kultuře orientálních Chetitů se možná poprvé objevil orel se dvěma hlavami, představujícími vševědoucí božskou sílu – známý emblém mnoha pozdějších impérií. Heraldická symbolika k orlům přidala také orlice v nejrůznějších podobách. Mezi země, které se ve svém znaku chtěly pyšnit orlí vznešeností, patřil i raný český stát. Knižci svatováclavskou orlici ale ve 12. století zastínil královský lev. Ve Spojených státech amerických v roce 1782 naopak jako státní symbol ztvárnil orel bělohlavý nad divokým krocanem. Při zrodu křesťanské církve se orel stal také duchovním atributem jednoho ze čtyř evangelistů – sv. Jana.

Kdybychom chtěli alegorické orly a orlice sledovat všude, kam je představivost našich předků dosadila, vznikl by dlouhý seznam, svědčící o odvěké fascinaci lidstva hrdou nezávislostí, vrozenou autoritou, ale i dravou silou, uchvatitelstvím a panovačností. Místo vzpomínání na historické říše, elitní bojové jednotky, posvátné standarty a mocenské insignie proto raději zmíníme jednoho z nejpodivuhodnějších orlů žijících v říši umění.

Když básník Dante Alighieri v *Božské komedii* (kolem 1307–1321) navštíví v doprovodu Beatrice Ráj, konkrétně „šesté nebe“, nachází zde symbol

Giovanni di Paolo di Grazia: Dante a Beatrice před orlem spravedlnosti, iluminace, kolem 1445, British Library, Londýn

spravedlnosti, kterým je „orel, z blažených duší utvořený“. Spravedlnost patří ke čtyřem základním ctnostem. Mezi sedmi smrtelnými hříchy křesťana však orel ztělesňuje pýchu. Pokud tentýž tvor představuje ctnost a zároveň hřích, můžeme mluvit o paradoxu, mistrně odporovaném přímo ze života. K výčtu záporných vlastností, které lidé kdysi „králům ptactva“ přisoudili, totiž patří ještě krutost a lakota. A skutečně, mezi těmito protipóly se často pohybují typické „orlí“ povahové rysy korunovaných hlav.

Tajemství vesmíru jsou nezměrná a závratná. V kolikátém nebi se asi nachází hvězda Altair (arabsky *letící*), nejsvítlivější bod orlího souhvězdí? Je v průměru dvakrát větší než Slunce a září až desetkrát jasněji. Jedním z přání při pohledu na padající Perseidy by mohlo být, ať lidstvo pod hvězdami mohou ještě dlouho provázet vládcové v ptačí podobě – úctyhodní a velkolepí orli.

✦ Daniel Razím – Příště: Dronte v říši divů

Nejčastěji zdokumentované oběti pronásledování

(K ilustraci Pavla Procházky na následující dvoustraně)

Na základě pětileté práce během projektu jsme sestavili žebříček druhů, jejichž pronásledování jsme zaznamenali nejčastěji. Věvodí mu letošní pták roku káně lesní, která s počtem 103 obětí zdaleka předstihuje krkavce velkého, jenž je s 50 oběťmi na druhém místě.

Do nešťastné „top ten“ se dostaly i dva druhy domestikovaných zvířat, pes a kočka domácí. U psů se jedná o případy, kdy zvíře volně pobíhalo v krajině, jistou prevencí otrav je tedy jejich držení na vodítku. Kočky domácí jako zdomácnělá zvířata do přírody nepatří

a působí jako jeden z hlavních faktorů mortality ptáků i jiných obratlovců (U.S. Fish and Wildlife Service 2017, Calvert a kol. 2013). Živelné a kruté trávení je u nich ovšem stejně nepřijatelné jako u kteréhokoliv jiného zvířete.

Mimo prvních deseti nejčastějších obětí jsme na ilustraci zobrazili také vydru, která je podle dosavadních poznatků jedním z cílových zvířat travičů. Na návnadách u rybníků se pak mohou otrávit i ptáci, často orli mořští.

Podíváme-li se na způsoby pronásledování, největší část u nás každoročně tvoří otravy, v jejichž důsledku zvíře trpí v bolestivých křečích, než nakonec uhynie udušením. Těžko porovnat, zda je utrpení větší, chytí-li se zvíře

do želez, kdy může trpět se zlomenými kostmi i několik dní, než jej najde „lovec“ nebo uhynie žízní. Totéž hrozí i při chycení do jestřábího koše.

Predátoři jsou součástí ekosystémů stejně jako ostatní zvířata a člověk je ve 21. století schopen hospodařit v přírodě i bez toho, aby ji poškozoval a aby zvířata a ptáci trpěli. Každý z nás může přispět k tomu, aby sobečtí jednotlivci společně přírodní hodnoty neničili a neviní tvorové netrpěli. Setkáte-li se v přírodě s pronásledováním (nález otrávených zvířat, návnad, pastí, zastřelených ptáků), kontaktujte prosím Kláru Hlubockou (tel. 606 412 422), případně přímo Policii ČR na čísle 158 (více na str. 24–25).

Alena Klvaňová, Klára Hlubocká a Zdeněk Vermouzek

Přehled všech zjištěných obětí ptačí kriminality na území Česka

Údaje (počty jedinců) pocházejí z databáze ČSO Volná křídla od ledna 2017 do června 2021.

druh	2017	2018	2019	2020	2021	celkem
káně lesní	16	24	13	19	31	103
krkavec velký	5	5	26	1	13	50
pes domácí	4	1	7	36	2	50
orel mořský	6	6	19	8	6	45
luňák červený	2	7	5	14	11	39
moták pochop	19	6			6	31
liška obecná	1	10	10	3	5	29
kočka domácí	1	4	3	10	3	21
kuna skalní	1	5	7	2	2	17
drobní pěvci		12				12
vrána šedá			10			10
kachna divoká	8					8

druh	2017	2018	2019	2020	2021	celkem
krkavcovití	8					8
jestřáb lesní			2		4	6
moták lužní	5				1	6
poštolka obecná	1	2	1	1		5
orel královský	2		1		1	4
straka obecná	3				1	4
vydra říční			2		2	4
dravci	2		1			3
luňák hnědý	1			2		3
ježek		2				2
křepelka polní		1		1		2
prase divoké			2			2

*v případě vlhy pestré šlo o jednu kolonii

druh	2017	2018	2019	2020	2021	celkem
čáp bílý				1		1
čáp černý				1		1
havran polní	1					1
racek chechtavý			1			1
sova pálená	1					1
šakal obecný	1					1
špaček obecný				1		1
vlha pestrá*	1					1
vrabec polní				1		1
výr velký				1		1
kvakoš noční				1		1
celkem	89	85	110	103	88	475

5

Luňák červený
39 obětí

otravy, zástřel

4

Orel mořský
45 obětí

otravy, zástřel,
zničené hnízdo

3

Pes domácí
50 obětí

otravy

8

Kočka domácí
21 obětí

otravy

Nejčastěji zdokumentované oběti pronásledování

Údaje byly získány v době běhu projektu PannonEagle LIFE od ledna 2017 do června 2021. Zdroj: databáze ČSO Volná křídla.

Ilustrace: Pavel Procházka

1

Káně lesní
103 obětí

otravy,
zástřel, železa

2

Krkavec velký
50 obětí

otravy

6

Moták pochop
31 obětí

otravy

10

Vrána šedá
10 obětí

otravy

Vydra říční
4 obětí

otravy, zástřel,
železa

9

Kuna skalní
17 obětí

otravy

7

Liška obecná
29 obětí

otravy

2021,
PROCHAZKA

Krutihlavovy hlavolamy aneb nad čím krutihlav kroutil hlavou

Milé děti,
tak jsem se nedávno zatoulal do záchrané stanice živočichů. Buďte bez obav, mně se nic nestalo. Poletoval jsem si tu docela spokojeně, ale jen do chvíle, než jsem v klecích spatřil dravce. První úlek vzápětí vystřídala úleva. Uvědomil jsem si, že tito chudáci mi nemohou nic udělat. Úlevu však vystřídala lítost. Posudte sami. Vyptal jsem se je, co se jim stalo. Poštolka si zlomila křídlo, když v letu narazila do drátů elektrického vedení. Luňáci a orel si popálili křídla, když si na sloupech elektrického vedení chtěli odpočinout. Zvěrolékař jim musel křídla odstranit. Už nikdy nebudou létat. Hladem zesláblý jestřáb se mi svěřil, že se chytil do jestřábiho koše. Měl poraněné ozobí, olámané letky a ocasní pera. Až se zotaví, zase bude moci létat. Také káně měla veliké štěstí. Lidé ji našli celou malátnou a donesli sem. Prý se přiotrávila nějakou mršinou. Ještě že ji tenkrát něco vyplašilo, a tak stihla jen ochutnat. Moták pochop mi ukázal své poraněné křídlo.

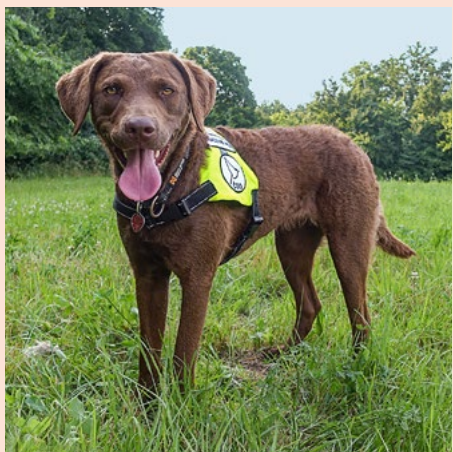
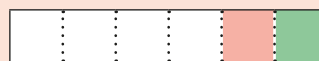
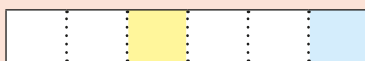
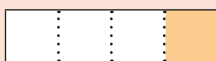
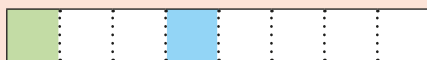
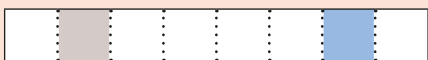
Nějaký člověk ho postřelil. Naštěstí ho včas našli jiní lidé. Otevřená rána a potřhané svaly se mu dobře hojí.

Lámu si hlavu nad tím, proč vy, lidé, vytváříte kolem sebe tolik nástrah, které všem zvířatům způsobují potíže, zranění i smrt. Je dobře, že o nich mnozí z vás vědí a odstraňují je. Jsou to hlavy otevřené a je jim jasné, že nestačí mít

záchraných stanic. Děkuji lidem, kteří vědí, že lepší než pracně zachraňovat poraněné ptáky je odstranit příčiny, které k poranění vedou!

Víte, kolik stanic je v Národní síti záchraných stanic, kterou spravuje ČSOP v naší zemi? Doplňte rodová jména ptáků na obrázcích. Písmenka přepište na políčko stejné barvy u tajejky v textu.

Víte, jak se jmenuje nejnovější přírůstek psí jednotky, který psovodkyně Klára Hlubocká cvičí pro hledání otrávených nástrah? Přepište zbývající barevná písmenka do tajejky pod psí fotkou.

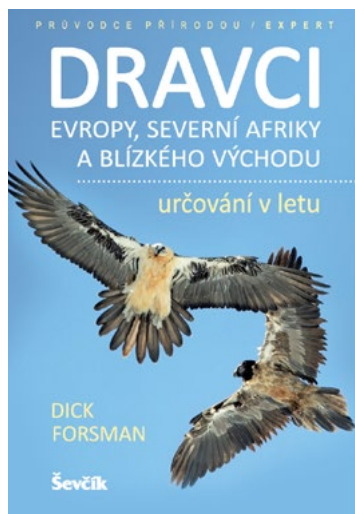
Loučím se s vámi a věřím, že ani vy nestrkáte před problémy hlavu do písku a dokážete pomoci tam, kde je třeba. Máte nějaké příběhy se šťastným koncem? Napište mi.

Pěkné prázdniny vám přeje váš Krůťa

Kontakty na záchrané stanice najdete na zvirevnouzi.cz. Nejlépe uděláte, když si do svého telefonu nainstalujete aplikaci **Zvíře v nouzi**, kde jsou jak kontakty, tak i stručný návod, co dělat. A v případě potřeby pak můžete pohotově jednat a nalezeným zvířatům pomoci. Děkuje!

Pozor! Když při prázdninovém toulání přírodou najdete mrtvého ptáka s roztaženými křídly a sevřenými pařáty nebo jakékoli uhynulé zvíře a kolem něj mrtvé brouky či jiný hmyz, znamená to podezření na otravu. **Na nic nesahejte!** Zavolejte Kláře Hlubocké na tel. +420 606 412 422 nebo jí zanechte vzkaz či SMS. Zvíře a jeho okolí můžete také vyfotit a poslat Kláře spolu s přesným popisem místa (nejlépe souřadnice GPS).

Forsmanův klíč k určování dravců v letu konečně česky

Když před 54 lety vyšla kniha *Dravci v letu* od Miroslava Špačka a Karla Kováře, nikdo z nás tehdy netušil, jak moc předběhla svou dobu. A to o dobrých sedm let, než vyšla podobná kniha *Flight Identification of European Raptors* (autoři Christensen, Nielsen, Porter a Willis). Navíc to nebylo jen „vítězství“ v čase, ale i v množství informací, v novátorských způsobech při určování dravců v letu a také v poutavých příbězích prožitých při cestách za dravci. Kniha *Dravci v letu* měla jen jednu vadu – vyšla pouze česky. Jsem si naprosto jistý, že kdyby byla přeložena do angličtiny, byla by to ornitolo-

gická bomba. Takhle to byla „jen“ neobyčejná kniha, která ovlivnila české a slovenské ornitology a obrátila pozornost mnohých k dravcům. Byl jsem jedním z nich a už mi to zůstalo. Od té doby moji knihovnu zaplnilo nemálo dalších publikací o dravcích v různých jazycích, přesto jsem se často vracel k české „dravčářské“ bibli od Špačka a Kováře.

Situace se změnila až o mnoho let později, kdy se objevily Forsmanovy knihy. Nejprve v roce 1999 *The Raptors of Europe and the Middle East: A Handbook of Field Identification* a konečně před pěti lety *Flight Identification of Raptors of Europe, North Africa and the Middle East*. Kniha si mezi světovou ornitologickou veřejností okamžitě získala velkou popularitu. Pokrývá totiž celou šíři Západního Palearktu, který obývá více než 60 druhů dravců a (podle nového systematického uspořádání) sokolů. Kniha se zabývá určováním dravců v letu. Musíme si uvědomit, že většina našich setkání s dravci v přírodě se týká letících ptáků. A to občas činí při určování problém. Tím bývá kromě nápadné podobnosti některých druhů často velká vzdálenost a krátký okamžik při pozorování. A to nemluvím o rozmanité barevné variabilitě – pták roku 2021 káně lesní je toho důkazem.

Velmi poučné jsou už úvodní kapitoly, na kterých se kromě autora knihy Dicka Forsmana podíleli další významní ornitologové, specialisté na

Mladý orel královský v letu

dravce Keith L. Bildstein, Anna Sándor (o migračních místech v Evropě) a Ian Newton (o migrační ekologii dravců). Velká pozornost je věnována pelichání dravců, což je zatím opomíjená „disciplína“, která nám však může při určování (nejen) dravců významně pomoci.

Kniha vyjde na konci srpna v nakladatelství Ševčík. Objednávejte v e-shopu ČSO (eshop.birdlife.cz) za cenu 699 Kč (489 Kč pro členy se slevou 30 %).

V následujících druhových kapitolách se autor detailně věnuje určování druhů, často i věku a stáří, a je-li to možné, také pohlaví. Každá druhová kapitola je doplněna velkým množstvím dokonalých barevných fotografií (je jich hodně přes tisíc!). U některých druhů jsou věnovány samostatné kapitoly i poddruhům (například káně lesní a bělochostá či sokol stěhovavý) a křížencům vzniklým ve volné přírodě.

Když jsme se před více než rokem s manželkou pustili do překladu knihy, netušili jsme, jak velkou porci práce jsme si naložili. Nebylo to jen množství textu, které jsme museli přeložit (kniha má téměř 550 stran), ale i různá úskalí terminologická a lingvistická. Doufáme však, že publikace pomůže ornitologům při určování dravých ptáků nejen u nás, ale i na cestách po Evropě, severní Africe a Blízkém východě. Nikdy však nezapomeňme na slova autora z úvodu jeho knihy: „Určování dravců ale zůstane oříškem i s touto knihou v ruce, a to kvůli množství jejich geografických forem, komplikované taxonomii a ohromující variabilitě opeření. Proto je důležité si uvědomit, že žádná kniha nemůže nikdy nahradit čas strávený v terénu. Za osobní terénní zkušenosti neexistuje náhrada!“

Tomáš Bělka

Tomáš Bělka | je amatérský ornitolog, ptákům se věnuje od mládí. Je zástupcem hlavního koordinátora Skupiny pro ochranu a výzkum dravců a sov ČSO a koordinátorem pracovní skupiny pro orla mořského. Je spoluautorem kapitol o dravcích a sovách ve Fauně ČR – Ptáci 2.

INZERCE

žaluzie | rolety | markýzy
fasádní clony | pergoly

Stínění Climax to má pod kontrolou.

4

ROKY
ZÁRUKA

Exkluzivní partner
stínící techniky Climax.

Jinačovice 161, 664 34
777 317 963 | haki@haki.cz

www.haki.cz

Vlasta Škorpíková
*1961, Frýdek-Místek

Pochází ze severní Moravy. Vystudovala obecnou biologii na UJEP (dnes Masarykova univerzita) v Brně. Od roku 1990 působí na jižní Moravě, kde již téměř dvacet let pracuje na oddělení ochrany přírody a krajiny OŽP Jihomoravského kraje. Od roku 2005 je vedoucí redaktorkou časopisu Crex, který vydává Jihomoravská pobočka ČSO, v posledních letech spolu s pobočkou ČSO na Vysočině. Věnuje se avifauně Znojemska včetně národního parku Podyjí a především druhům, které vyžadují ochranu, mezi nimi často dravcům. Od roku 2006 podniká s kolegy expedice do země Balkánského poloostrova a významně přispěla k poznání hnízdního rozšíření ptáků Severní Makedonie (dále jen Makedonie) i k ochraně tamních druhů, především silně ohrožených supů mrchožravých a bělohavých. Podílela se na novém vymezení IBAs Makedonie (2010) nebo na aktualizaci seznamu makedonských ptáků (2017). Podílí se na přípravě knihy Birds of North Macedonia. Pro druhý Evropský atlas hnízdního rozšíření ptáků (2020) se zapojila do mapování v Albánii, Ázerbájdžánu, Moldavsku, Makedonii a Rumunsku. Je autorkou či spoluautorkou řady odborných i popularizačních článků nebo např. knihy Ptáci Národního parku Podyjí/Thayatal (2012). Je členkou výboru ČSO.

Využít svůj čas, zanechat stopu

Rozhovor s Vlastou Škorpíkovou

Při sčítání vodních ptáků v zimním Podyjí

Vlasto, začneme obvyklou otázkou: Jak ses dostala k ptákům? Může za to kniha, učitel, nebo něco jiného?

Tuhle otázku nemám ráda, protože tak úplně nevím. Pro mě bylo vždycky hlavní být venku, v přírodě, a současně musím pořád něco dělat. Botanika je málo akční, obojživelníci nebo plazi jsou málo pohybliví, a tak jsem si vybrala ptáky. Ti naplnili moji touhu být v terénu a něco tam zkoumat, to bylo v mých deseti dvanácti letech a od té doby mě to drží. Neměla jsem žádné vzory v rodině nebo v okolí. Když se teď ohlednu na své začátky, vidím, jak jsem

byla naivní a neznalá, zato odhodlaná. Tehdy ale byla úplně jiná doba. Nebyla literatura, koupit dalekohled, získat nějaké informace, všechno byl problém. Ale možná si člověk potom o to víc vážil toho, když se k něčemu dobrému dostal. Neměla jsem žádného učitele, který by mě vedl nebo směřoval. Až na střední škole jsem začala chodit za zoologem Okresního vlastivědného muzea ve Frýdku-Místku panem Františkem Petříkem, který mě hodně ovlivnil. Kdybych ho tenkrát nepotkala, asi bych směr neztratila, ale určitě by se moje kroky ubíraly jinudy. On se mnou měl velkou trpělivost, a i když mě úplně nevedl, vždycky mě někam postrčil, nějak mi poradil a já se daným směrem potom už ubírala samostatně. Hrozně moc mi pomohl. Jsem mu opravdu velice vděčná a mrzí mě, že jsem mu to vlastně nikdy neřekla. Ale snad věděl, že to tak je.

Většina ornitologů tě má spojenou s jižní Moravou, pocházíš ale odjinud. Jak ses dostala do svého dlouhodobého působiště?

Klasicky – zamilovala jsem se a vdala se. Můj muž Martin tehdy pracoval na Správě CHKO Podyjí, a když jsme se rozmýšleli, kam půjdeme, dali jsme přednost jižní Moravě před severní. Opustila jsem všechno, co jsem tam měla – zázemí, dobrou práci, přátele – a začala jsem znova. Rozhodla jsem se jít za svým mužem a nelituji toho, i když to nebylo vždycky snadné. Studovala jsem v Brně, takže jsem k jižní Moravě měla vztah. Nikdy jsem ale neměla ráda placaté krajiny. Mám štěstí, že nežijeme ve východní části Znojemska, která je krajinářsky nudná, ale v západní části, vlastně v národním parku. Co si může přírodovědec víc přát? A jižní Morava je přírodovědně úžasná, pestrá. Jsem tu spokojená.

Máš nějakou oblíbenou skupinu či druh, který tě přitahuje? Nebo se věnuješ tomu, co je zrovna potřeba?

Nemám jeden oblíbený druh, věnuji se těm druhům, u kterých cítím, že něco potřebuji: péči, monitoring, ochranu. Kdyby mi zbýval čas, věnovala bych se druhům žijícím skrytě, u nichž nám určitě něco uniká, třeba sluce nebo dytíkovi, nebo druhům zvládajícím tvrdé podmínky – stepokurům, horským ptákům. Nebo těm přehlíženým, jako je mlynařík. Ale to prostě není reálné.

S Davidem Horalem (na snímku) a Tomášem Bělkou jsme se v červenci 2010 vydali za rehem bělokřídým na Šar Planinu v Kosovu

Foto: Martin Škorpík

Dalekohled nechyběl ani na rodinné dovolené v červenci 2008 na Krymu, tehdy ještě ukrajinském

Foto: Václav Beran

Makedonské výpravy jsou akční a zábavné a mezi jejich nejstálější účastníky patří Vašek Prášek a Mojmir Dostál; květen 2007

Hodně času věnuješ dravcům. Ti jsou snad ještě víc doménou mužů než ostatní skupiny ptáků. Vnímáš nějaké výhody nebo úskalí toho, když pracuješ jako žena v převážně maskulinním okolí?

Samozřejmě to vnímám. Ornitologie je hodně chlapecká záležitost a dravci zvláště. Jsem v takové společnosti jako žena asi nápadná, ale mně to prostředí není nepříjemné. Jsem na mužskou společnost zvyklá od mládí. Vyrůstala jsem mezi kluky, v mládí jsem se věnovala horolezectví, tam taky převažují muži, a nevádí mi to. A musím říct, že muži kolem mě jsou skoro vždycky vstřícní a ohleduplní. Prostě s tím nemám problém. Pokud se chci věnovat tomu, čemu se věnuji, musím se přizpůsobit. Mně by vůbec nevádílo, kdyby kolem mě bylo víc žen. Ženy umí být v terénu velice šikovné, ale na naší scéně je takových málo. Doufám, že jich jednou bude víc.

Dravci jsou velice atraktivní a věnuje se jim hodně lidí. Přesto o některých máme víc

Foto: Šárka Skorpíková

Hledáme pižmoně v Norsku na mé první zcela ženské výpravě, moc se nám to líbilo; srpen 2019

informací než o jiných. Kteří dravci jsou přehlíženi a zasloužili by si víc pozornosti?

Přehlíženi jsou obecně ptáci, kteří jsou běžní. Těm se většinou nikdo moc nevěnuje. Je otázka, co to znamená, zasloužit si pozornost. Každý druh si zaslouží pozornost, každý je něčím zajímavý. Ale vzhledem k tomu, kolik těch druhů je a kolik je lidí, kteří se jim věnují, je asi logické, že pozornost dostávají druhy, které mají nějaký problém. Proč se nějak zvláště věnovat třeba poštolkám, kterých je mnoho, když se můžeme – nebo bychom se měli – věnovat druhům, které jsou ohrožené a je potřeba pro ně něco udělat? Až bude poštolek 30 % dnešních stavů, tak si určitě zaslouží větší pozornost. Já žádnému druhu nechci křivdit, ale „dravců“ je hodně a nemyslím si, že by teď u nás byl nějaký druh, alespoň mezi dravci, který by si pozornost zasloužil a neměl ji. Trend bude určitě takový, že třeba orel mořský nebo sokol postupně přestanou lidi až tak zajímat. Bude jich hodně a asi i zákonná ochrana se změní směrem k nižší kategorii.

Kromě ochrany a výzkumu dravců se účastníš i řady dalších ornitologických akcí a programů. Které z nich jsou ti nejbližší?

Baví mě různé mapovací akce, jako byly mapování hnízdního rozšíření ptáků, zimní mapování a různé systematické studie, a potom dlouhodobé monitorovací programy, jako je LSD, protože si myslím, že to má smysl. A obecně monitoring, který se po nějaké době opakuje. To jsou věci, které je strašně důležité dělat, a navíc mě to baví. Kdybych měla více času, dělala bych toho víc.

Mezi ornitology jsi známá tím, že organizuješ expedice na Balkán, hlavně do Makedonie. Proč sis vybrala právě tuhle zemi?

Na začátku století jsme se dost věnovali ptákům národního parku Podyjí. Měli jsme hodně různých akcí, bylo to intenzivní. A tehdy jsme si s kolegy říkali, že bychom mohli trochu vyjet do světa, když spolu tak dobře vycházíme a ta ornitologie nám tak dobře jde. Shodli jsme se, že se nechceme jenom někde podívat na ptáky, ale že chceme přispět k jejich poznání. Byli jsme omezeni finančně i časem, takže jsme nechtěli

jezdit na jiný kontinent. Tak jsme se rozhlédli po Evropě, kde je ještě co zkoumat. A vyšel nám z toho Balkán. Makedonie s Albánií patří mezi země, z nichž pochází úplně nejméně údajů a je tam nejméně ornitologů. To platilo před dvaceti lety a je to pořád stejné. Rozhodli jsme se tedy, že zkusíme Makedonii, a sháněli jsme informace. Sehnali jsme jich málo, protože je to velice opomíjená země, i turisticky. Dodneška například pro ni neexistuje český průvodce. To nás lákalo – neznámá země, málo lidí, málo ornitologů, a tak jsme se tam vydali. První výprava byla taková průzkumná, zda se nám to vůbec bude líbit, co lidi, jací tam jsou, jaká tam je příroda, a byli jsme všichni nadšení. Tím jsme položili základy pro naše další návštěvy. Postupně jsme se tam zorientovali. Říkali nám, že je tam asi dvanáct ornitologů, ale aktivní jsou tak čtyři. Zjistili jsme, s kým má smysl spolupracovat a s kým ne. Navázali jsme spolupráci, která pokračuje dodnes. Pokud to šlo, jezdili jsme tam každý rok. Zapojili jsme se do jejich monitorovacích akcí, do mapování pro hnízdní atlas, navštěvovali jsme místa, o kterých se nic nevědělo, a spolupráce se hodně rozvinula. Doufám, že bude pokračovat. Jezdili jsme i do okolních zemí, ale je dobré nerozptylovat příliš svou pozornost, aby – když už člověk něco dělá – to k něčemu bylo.

Tvé expedice hodně rozšířily poznatky o ptácích Balkánu, značně přispěly i k Evropskému atlasu hnízdního rozšíření. Zjistili jste ale něco opravdu nečekaného – ať už pro vás, nebo pro místní ornitology?

Je toho hodně, ale především je to prohlubování znalostí. O spoustě tamních druhů byly znalosti velmi vágní a vlastně se nevědělo, jestli tam žijí a kde žijí, jestli tam mají hnízdicí populace. A tyto znalosti jsme významně doplnili. Jediný nový hnízdicí druh, který jsme pro Makedonii objevili, byl rybák malý. U ostatních druhů nešlo o nové objevy, ale spíš o prohloubení znalostí o nich. Například pěnice bělohrdlá byla považována za extrémně vzácný druh, o kterém nikdo nevěděl, jestli tam vůbec žije. Zjistili jsme, že hnízdí v celé jižní, mediteránní části Makedonie. Nebo sedmihlásek olivní, další druh, jehož rozšíření tam nikdo neznal a o kterém se nevědělo, na jaké biotopy je vázaný. Ale není zase tak vzácný, jen žije v nezajímavých biotopech zarůstajících pastvin, kam to ornitology neláká. Několikrát jsme v takových oblastech tábořili, takže se nám ho tam podařilo zaznamenat. A takových druhů je víc: tuhyk běločelý, lejsk černokrký, rorýš šedohnědý. Myslím, že jsme napomohli tomu, že se o ně začali zajímat i místní ornitologové, a když jsme zjistili, jaké biotopy tyto druhy preferují, nebyl pak problém je nalézt i jinde. Na několika lokalitách jsme našli i vzácné hnízdicí druhy jako třeba raroha jižního nebo orly skalní a královské. Kromě toho, že nás to bavilo, to pro Makedonii jsou i ochrannářsky přínosná zjištění.

Bavíme se spolu pár dní po tvém návratu z další zahraniční cesty. Kde jsi byla a co jsi tam dělala?

Byla jsem s kolegy z Jihomoravské pobočky ČSO v Rumunsku. Naše pobočka se zapojila do projektu rumunských ornitologů zaměřeného na monitoring ptáků přílohy I Směrnice o ptácích

Foto: Zdeněk Tunka

Hory, psi, odpadky – milovaná Makedonie; duben 2012

a na monitoring ptáčích oblastí. Jako všechny země Evropské unie mají povinnost tyto druhy sledovat, a protože ornitologů je tam málo, vítají pomoc ze zahraničí. Zapojili jsme se do několika typů monitoringu a tentokrát jsme se zaměřili na dravce. Byla jsem tam letos už podruhé. Poprvé, v květnu, jsme mapovali výskyt orla skalního a sokola stěhovavého ve vysokých horách. Teď jsme sledovali dravce obecně, spíše v nižších polohách. Výborné na tom bylo, že se člověk dostal do částí Rumunska, které nejsou turisticky navštěvované, ale přitom jsou atraktivní. Nebylo tam zase tolik exotických druhů, za zmínku stojí třeba orlík krátkoprstý nebo orel nejmenší. Největším zážitkem pro mě bylo moje první setkání s medvědem. Dlouhá léta jsem ho moc chtěla vidět a teď jsem ho pozorovala přesně tak, jak jsem si přála, na louce přes údolí. Další den již byli medvědi mnohem blíž, až to bylo nepříjemné a museli jsme kvůli nim měnit plány, ale ten první den, kdy jsme medvědy potkali, to bylo úplně úžasné. Za den jsme viděli šest medvědů!

Co člověku takováto mezinárodní spolupráce přináší?

Jsem ráda, když má pozorování k něčemu sloužit. Že to není jen pro mě, že si odškrtnu další druh (to je nadsázka, to nedělám) nebo si prohloubím znalosti, ale ty poznatky slouží k ochraně ptáků, k ochraně přírody. To je pro mě důležité. Ale cesty do zahraničí jsou dobré i proto, že se člověk rozhlédne po světě, rozšíří si obzory, aby nežil jen na svém omezeném písečku. A ty cesty jsou příjemné i jinak, sejdou se lidé, kteří k sobě mají blízko. Probere se spousta věcí, člověk se přiučí. Snažíme se vždycky poznávat i kulturu, historii, kuchyni těch zemí, potkávat se s místními lidmi. Bohužel na všechno není čas, ale třeba když prší, jdeme se podívat na památky nebo do muzea.

V ČSO jsi zpracovávala několik studií pro státní správu, třeba o úhynech ptáků na sloupech nebo záchranný program pro dropa. Daří se je realizovat v praxi?

Něco určitě ano, něco méně. Třeba studie zaměřená na mortalitu ptáků na sloupech nám dala argumenty, proč chceme to, co chceme. Nikdo nám nemůže říct, že si vymyslíme, protože máme data. Díky této studii se podařilo prosadit některé systémové změny. A když

vidím v krajině, jak se mění nebezpečné sloupy za ty bezpečné, mám z toho radost. Jde to pomalu, bude to trvat, ale má to správný směr. Zato záchranný program pro dropa je nešťastný. Snahy chránit dropa u nás nikdy k ničemu nevedly, je to festival ztraceného času. Nevím přesně, v čem je problém, asi že je to tak těžko uchopitelné z hlediska zemědělské politiky. Nemáme tady člověka, který by to dokázal dotáhnout do takové podoby, jako se to podařilo třeba v Rakousku, nikdo ho ale ani nehledal. Nevidím žádný pokrok a vlastně ani žádnou snahu. Možná je to tím, že drop je jihomoravská záležitost, ne celostátní, z Prahy je to daleko a priority jsou jinde. Nastavit podmínky zemědělských dotací tak, aby to vyhovovalo dropovi, by určitě šlo, o tom nepochybuji. Ale chtělo by to plán, lobbying a bojovat za to. Je mi líto času, který jsem do toho dala, ale udělala jsem, co bylo v mých silách, a mám čisté svědomí. Jsem ráda, že všechny záchranné programy nejsou tohoto typu.

Sama pracuješ jako profesionální ochránka na krajském úřadě. Pozoruješ u nás v ochraně přírody nějaký posun?

Určitě ano, rozdíl oproti minulosti je propastný. Když jsem začátkem 90. let začínala, ochrana přírody byla ochranou stromů, nebyl to ani samostatný obor. Byla přiřazena ke kultuře, pamětníci jistě pamatují třeba Státní ústav památkové péče a ochrany přírody. Postupně se ochrana přírody formálně přiřadila na úroveň ostatních složek ochrany životního prostředí. To byl velký pokrok. Dnes už ochránce přírody nikdo nevnímá jako ty směšné zelené mužičky, kteří si vymýšlejí nesmysly a dělají problémy. Teď je ochrana přírody brána opravdu vážně. Za ta léta se prestiž oboru hodně zvedla. Také legislativa je stále dokonalejší a složitější (což nelze vždycky chápat jako plus). Ale dobyté pozice je třeba bránit, stále se objevují snahy pravomoci ochrany přírody osekát – viz třeba nový stavební zákon.

Věnuješ se i šéfredaktorování Crexu, výborného časopisu Jihomoravské pobočky ČSO. To vyžaduje taky pořádné úsilí i čas, stejně jako práce ve výboru ČSO. Kde bereš energii, abys zvládala tolik různých

ných ornitologických aktivit a zbyl ti čas i na rodinu a třeba i další zájmy?

Práce nemám málo, ale snažím se dělat věci, ve kterých vidím smysl. Díky vydávání *Crexu* se k veřejnosti dostanou údaje a data, která by si jinak lidi nechali pro sebe. Proto mi přijde významné tu práci dělat a snažím se ji dělat dobře. Nevím jen, jak dlouho to bude únosné a vlastně i účelné. Články zatím máme. Ale je otázka, zda je někdo čte. Vždycky mě překvapí, že ani členové pobočky publikované články neznají. To je pak otázka, zda to stojí za to. Ale je to vizitka naší pobočky a třeba alespoň v budoucnosti to někdo ocení.

A kde na to bereš čas a sílu?

Využívám svůj čas. Neumím odpovědět na otázku „Co děláš ve volném čase?“, protože volný čas nemám. Jde ale i o to, v jakém jste zrovna životním období. Dokud byly děti malé, tak jsem tolik času neměla, věnovala jsem se rodině. Když děti odrostly a odešly z domu, je

Foto: Šarka Škopřiková

Místní lidé svůj kraj znají; Makedonie, duben 2008

to úplně o něčem jiném, i když děti pro mě stále jsou na prvním místě. Ale i v době, kdy jsem se o ně starala, vždycky nějaký čas zůstal. A je otázkou priorit, co s tím časem člověk udělá. Já ho hodně věnovala ptákům a potom, když jsem si to už mohla dovolit, i *Crexu*. Teď mám víc času i na jiné věci než na ptáky, třeba na cestování. Hodně jsem v poslední době chodila po horách, jezdila jsem hlavně do Alp. Hory mám moc ráda, ale moc jsem si jich v životě neužila. V mládí to bylo obtížné, hranice byly zavřené a neměla jsem ani peníze. No ale i tak jsem se nad 5000 m dostala, takže si vlastně nestěžuju. Teď se snažím aspoň trochu dohnat, co jsem v Alpách zameškala.

Chtěla bys čtenářům Ptačího světa vzkázat něco, na co jsem se nezeptal?

Spousta lidí si myslí, že ptáci jsou pro mě nejdůležitější na světě. Občas mi to i někdo řekne. Ale chtěla bych říct, že to tak zdaleka není. Pro mě jsou nejdůležitější lidé, v první řadě moje děti a můj nesmírně tolerantní manžel, moje rodina. A pak moc potřebuji přátele, které mám kolem sebe. Jsem v tom velmi konzervativní a své přátele neopouštím, takže mi jich během života spíše přibývá. Jsem za všechny vděčná, bez nich by to nešlo.

Děkuji za rozhovor:
Ptal se Zdeněk Vermouzek

Stav a ochrana dravců a sov v Česku

Foto: Jozef Chavko

Početnost kalouse pustovky v Česku výrazně meziročně kolísá

Dravci patří k nejhroženějším druhům ptáků u nás i v celosvětovém měřítku. Příčin je celá řada, naprostá většina z nich je ale důsledkem lidské činnosti, a nebude-li nám chybět vůle, mělo by být v našich silách je odstranit. K těm nejvýznamnějším patří intenzivní velkoplošné zemědělství, dále pronásledování a úrazy elektrickým proudem. Specifickým a zvláště závažným problémem jsou otravy a další způsoby nelegálního zabíjení.

Dravci jsou chráněni řadou mezinárodních úmluv. Na národní úrovni je jejich ochrana zahrnuta ve strategii ochrany biologické rozmanitosti i ve státním programu ochrany přírody a krajiny, vybrané druhy jsou zařazeny mezi zvláště chráněné. Velkým úspěchem bylo v nedávné době přijetí Národní strategie řešení nelegálního zabíjení a otrav volně žijících živočichů v České republice 2020–2030, na jejíž přípravě se velkou měrou podílela ČSO, stejně jako na přípravě záchranného programu pro sýčka obecného. Ten je zatím jediným běžícím záchranným programem pro některý ptačí druh, záchranné programy pro dropa a pro raroha na schválení již řadu let čekají. Pro vybrané druhy dravců a sov jsou vyhlášeny ptačí oblasti, jež by měly zajistit dlouhodobé přežití jejich populací.

Ochrana a výzkum dravců a sov má v Česku dlouhou tradici a díky systematické činnosti řady zkušených dobrovolníků máme k dispozici bohaté údaje o jejich výskytu a početnosti. Skupina pro ochranu a výzkum dravců a sov ČSO (*sovs.info*) funguje od roku 1975. Jejimi členy je asi 100 ornitologů aktivních v několika pracovních skupinách pokrývajících většinu druhů. Kromě státní ochrany přírody již delší dobu probíhá prohlubující se spolupráce s distributory elektriny, jejímž cílem je zabezpečení sloupů a vedení elektrického napětí. Celá řada potřebných informací však stále chybí.

Nemáme například údaje o vlivu otrav olovem ani hrubé odhady počtu ptáků usmrčených na silnicích a železnicích.

Na území Česka se pravidelně vyskytuje 24 druhů dravců a 10 druhů sov. Pětadvacet z nich je podle platné legislativy zařazeno mezi zvláště chráněné druhy. Více druhům se ale začíná dařit dobře a dochází u nich k zotavování populací, na čemž má významný podíl jejich cílená ochrana. Příkladem může být návrat sokola stěhovavého, který vymizel v důsledku užívání pesticidu DDT. Od 90. let se díky zákazu DDT, přísné ochraně, vyvěšování bezpečných budek i strážení jednotlivých hnízd opět začal vracet a dnes na našem území hnízdí až devadesát párů. Novým fenoménem jsou sokoli hnízdící na výškových stavbách.

Z podobných důvodů přibývá i orlů mořských nebo luňáků červených. Šíření orlů královských pomáhá kromě ochrany u nás především důsledná ochrana v Maďarsku a částečně možná i oteplování. Puštíci bělaví se šíří ze svých karpatských refugií přirozeně, na Šumavě jim pomohlo vypouštění. Za zvyšováním početnosti motáků lužních stojí mimo jiné individuální ochrana jednotlivých hnízd v polích. V posledním desetiletí se jako nově hnízdící objevili orel skalní a moták stepní. V „myším roce“ 2019 zahnízdilo nebývalé množství kalousů pustovek (viz *Ptačí svět* 4/2019).

Na druhou stranu stále klesají počty sýčků, sov pálených, motáků pilichů nebo rarohů. Přesné příčiny u pilichů nejsou známy, u ostatních zmíněných druhů je jasným společným jmenovatelem jedovaté zemědělství.

Náprava nepříznivého stavu dravců není možná bez spolupráce co největšího počtu zemí. V rámci Bonnské úmluvy vzniklo proto memorandum o ochraně stěhovavých dravců a sov, ke kterému Česká republika přistoupila v roce 2014. Memorandum se vztahuje na 76 druhů a pokrývá 130 států. Jednou ze základních povinností signatářů memoranda je připravit a posléze naplňovat národní strategii ochrany dravců a sov. Tento dokument v roce

2017 zpracovala ČSO spolu s Ministerstvem životního prostředí a AOPK, včetně 38 opatření navržených pro zajištění ochrany jednotlivých druhů i dravců a sov obecně. Strategie ovšem dosud odpočívá v šuplíku a můžeme jen doufat, že se dočká oficiálního schválení dříve, než zcela zastará.

Alena Klvaňová a Zdeněk Vermouzek

Velikost národní hnízdní populace (v párech) a její trend u 24 druhů dravců a 10 druhů sov vyskytujících se na území České republiky

Kategorie populačních trendů:

↓↓ velký pokles (≥ 30 %), ↓ mírný pokles (10–29 %), – stabilní (< 10% pokles a < 10% nárůst), ↑ mírný nárůst (10–29 %), ↑↑ velký nárůst (≥ 30 %), ? neznámý (nedostatečné údaje), F – fluktuující.

české jméno	velikost hnízdní populace	národní populační trend
dřemlík tundrový	0	?
jestřáb lesní	1800–2500	–
kalous pustovka	0–100	F
kalous ušatý	4000–8000	?
káně bělochostá	0	?
káně lesní	10 000–15 000	–
káně rousná	0	?
krahujec obecný	3500–4500	–
kulišek nejmenší	1200–2000	–
luňák červený	175–190	↑↑
luňák hnědý	40–60	–
moták lužní	130–300	↑↑
moták pilich	0	↓↓/↓
moták pochop	1300–1700	–
moták stepní	0–1	?
orel královský	3–12	↑↑
orel křiklavý	1–5	–
orel mořský	110–130	↑↑
orel skalní	1–3	–
orel volavý	0	?
orlovec říční	0	?
ostříž lesní	200–300	–
poštołka obecná	9 000–13 000	–
poštołka rudonohá	0–1	?
puštíček bělavý	35–50	↑
puštíček obecný	10 000–18 000	–
raroh velký	3–10	↓
sokol stěhovavý	65–90	↑↑
sova pálená	150–450	↓
sýc rousný	1 500–2 000	–
sýček obecný	100–130	↓↓
včelojed lesní	650–1 200	–
výr velký	600–900	–
výreček malý	0–4	–

Pro všechny druhy nejsou známy přesné aktuální hodnoty. Zařazení do kategorií je založeno na dostupných údajích nebo odborném posouzení.

Zdroj: rukopis Národní strategie ochrany dravců a sov ČR. Praha 2017

Údaje v tabulce byly aktualizovány.

Pronásledování „škodné“ a rovnováha v přírodě

Foto: Kevin Sawford (rspb-images.com)

Lišky a krkavcoví pěvci – a mezi nimi zejména straky – patří ke zvířatům, která část veřejnosti stále vnímá jako „škodnou“, ačkoliv do naší přírody nezastupitelně patří

Představa, že člověk musí regulovat počty predátorů, je stále široce rozšířena. Přístup je to tak všeobecně přijímaný, že mnohým milovníkům přírody nepřipadá nic divného na tom, že se celoročně střílejí lišky (tedy i na jaře, kdy mají mláďata), a i mnoho ornitologů volá třeba po regulaci strak. Někteří lidé se pak rozhodnou vzít regulaci do svých rukou, bez ohledu na zákony. Je to ale skutečně tak, že by si příroda bez moudrého, ušlechtilými pohnutkami poháněného zabíjení neporadila? A plní vůbec takové zabíjení účel, kterým jej ospravedlňujeme?

V pozadí obecně přijímané nutnosti regulace toho či onoho organismu stojí předpoklad, že snížíme-li početnost určitého druhu zvířat, sníží se odpovídajícím způsobem i (ekonomické) škody a další, třeba zdravotní, rizika. Tento tradiční pohled nebere v úvahu poznatky o dynamice populací, o vlivu velikosti populace na výskyt chorob, o zvýšení přírůstků při zvýšené úmrtnosti, o zvýšeném přežívání neúspěšnějších jedinců ani o vyšší míře stěhování zvířat při různorodé hustotě populace. Současně až na naprosté výjimky chybí nezávislé sledování, zda třeba i desítky let prováděné zásahy přinášejí očekávaný efekt.

Uvažujeme-li o razantních zásazích do populací včetně zabíjení, měli bychom vycházet z hodnocení tří E: ekologie, ekonomiky a etiky. Z hlediska etiky by každý zásah měl mít jasně definované cíle a hodnocení, zda těchto cílů

dosahuje. Zásah může být ospravedlnitelný pouze tehdy, řeší-li skutečně zásadní problém, jeho přínosy jasně dominují nad zápory a negativní dopady i možná rizika jsou omezeny na minimum. Z ekologického hlediska je důležité, aby zásah přinášel dlouhodobou změnu a předcházel neočekávaným dopadům, které se ve složitých ekologických vztazích mohou projevit. Nakonec pak musí zásah fungovat i ekonomicky: přínosy musejí jasně převýšit náklady zásahu i nulovou variantu – zásah musí vycházet výrazně lépe než „nečinit nic“.

Takto podrobně dokumentovaných zásahů proti predátorům je v Evropě naprosté minimum. Jeden z příkladů pochází z Francie, kde během čtyř let probíhalo masivní hubení lišek. Přestože se počty ulovených lišek zvýšily o 35 %, ovlivnit velikost populace se nepodařilo. Současně významně vzrostlo promoření dotčené populace tasemnicí liščí. K podobnému vztahu mezi lovem a počtem tasemnic došlo v Lucembursku, kde po zákazu lovu lišek zůstala jejich populace na stejné úrovni, ale promoření tasemnicemi výrazně kleslo. Vše tedy nasvědčuje tomu, že lovem nelze snížit počet lišek v populaci, ale naopak dosahujeme většího promoření cizopasníky (nebezpečnými i pro domácí psy a lidi). To vše v situaci, kdy je známo, že lišky lovem své hlavní kořisti – hlodavců – zvládají výrazně snižovat množství klíšťat, která na hlodavcích sají. Pokusy o regulaci počtu lišek tedy nevedou ke svému hlavnímu cíli, nejsou schopny reálně počet lišek snížit. Nezamýšlené negativní dopady jasně převládají.

Druhým příkladem mohou být krkavcoví. Přestože 42 odborných studií zahrnujících 326 jednotlivých hodnocení našlo jen minimum důkazů, že by krkavcoví ovlivňovali početnost své kořisti, hlavně drobných pěvců, a autoři souhrnné studie přímo píšou, že „ochranná opatření by se měla celkově zaměřovat hlavně na jiné limitující faktory“, řada lidí je o škodlivosti vran či strak neustále přesvědčena. Prakticky vůbec se přitom nemluví o příznivém efektu krkavcových jako mrchožravců („zdravotní policie“) ani o jejich zásadním významu při šíření některých semen. Ročně lidé v Evropě zabijí přes 4 miliony krkavcových, včetně 1 150 000 vran, 1 145 000 sojek, 980 000 strak, 600 000 havranů a 250 000 kavek. Ani to ovšem nestačí k ovlivnění jejich počtů, protože krkavcoví se pohybují na velké vzdálenosti a soustřeďují se v místech s vysokou a stabilní nabídkou potravy. Jediná cesta k dlouhodobému omezení početnosti těchto druhů vede přes ztížení přístupu k lidmi zprostředkované potravě – například na skládkách odpadu.

Všeobecně přetrvávající přístup k hubení predátorů jako tzv. škodné si zasluží zásadní přehodnocení, neboť příliš často vychází jen z dojmů a pocitů a postrádá jakýkoli prvek racionálního posouzení. Alespoň v některých případech pak prokazatelně zvyšuje rizika, jež by měl odstraňovat.

Zdeněk Vermouzek, s využitím článku
Frédérica Jigueta 2020: The Fox and the Crow.
A need to update pest control strategies.
Biological Conservation 248

Kam kráčíš, olověné střelivo?

Foto: Pavel Štěpánek

Vodní ptáci jako husy velké jsou olověnými broky ohroženy hned dvakrát – mohou je pozřít omylem s potravou, nebo jimi mohou být postřeleny. Olovo se v nich následně uvolňuje a škodí jejich zdraví. A do třetice všeho zlého se mohou takto postižené husy stát kořistí dravců; zkonzumované broky pak ohrožují i jejich zdraví.

Cesta k používání bezolovnatého střeliva při lovu zvěře a neolovených zátěží při rybolovu je dlouhá, pomalá, ale směřující správným směrem.

Proč by nás měla zajímat? Olovo je jed, pro který neexistuje žádná bezpečná hranice, takže zdravý obratlovec včetně člověka škodí v jakémkoliv množství. Ve vyšších koncentracích způsobuje smrt, v nízkých opakovaných dávkách vede k chronickým poruchám ledvin, zvyšuje krevní tlak, narušuje imunitu a rozmnožování, poškozuje mozek, ovlivňuje metabolismus a chování.

Pro volně žijící živočichy jsou nejvýznamnějšími zdroji olova v přírodě olověné střelivo (vystřelené při lovu zvěře) a rybářské zátěže (olůvka ztracená při lovu ryb), které se nacházejí především ve vodě a v půdě. Tam mohou bez podstatných změn přetrvávat desítky až stovky let, dostanou-li se však do kyselého prostředí v žaludcích ptáků nebo savců, začnou se sloučeniny olova uvolňovat, vstřebávat do krve, transportovat do měkkých tkání a kostí a nepříznivě ovlivňovat zdraví dotčených jedinců.

K otravám živočichů dochází třemi cestami. Nejčastější je přímá konzumace broků a olůvek nalezených ve vodě či v půdě. Takové otravy se týkají zejména vodních ptáků, kteří vyhledávají potravu v rybníčních bahně a nerozlišují, zda se jedná o vodního měkkýše, nebo olověný brok (např. kachny, husy, labutě, lisky či volavky), a ptáků sbírajících malé kamínky, které jim pomáhají v žaludku lépe zpracovávat potravu (např. koroptve a bažanti).

Nezanedbatelná je konzumace olověných broků nebo zlomků olověných střel z kontaminované kořisti, např. ze zastřelené a nedohledané zvěře, z živých, ale postřelených hendekepovaných jedinců nebo z dostupných vývrhů zvěře. V tomto případě jsou postiženi zejména predátoři (např. šelmy a draví ptáci) a druhy žijící se mřšinami (např. orlí, luňáci nebo krkavci).

Třetí cestou je postupné vstřebávání olova v tkáních postřelených jedinců, opět především ptáků (např. kachen, hus nebo dravců).

K otravám živočichů olovem může docházet v mokřadních i suchozemských biotopech. Kolem vodních ploch se však riziko zvyšuje, protože lovecké aktivity jsou tu četnější a hustota olověných broků vyšší. V Evropské unii se při lovu zvěře vnáší do prostředí zhruba 20 tisíc tun olova ročně, z čehož asi dvě třetiny dopadnou na suchou zem a zbytek do mokřadů (pouhé 1 % broků trefí cíl!); v případě rybářských olůvek je to dalších 2–6 tisíc tun za rok. Na otravu olovem pak v celé EU každoročně uhne asi milion vodních ptáků a přinejmenším další tři miliony trpí zdravotními problémy po pozření olověných broků. Olovo tak nepříznivě ovlivňuje řadu druhů na úrovni celých populací – urychluje jejich pokles (např. u poláka velkého či koroptve) nebo zpomaluje růst (např. u luňáka červeného).

Kde jsme nyní...

S vědomím uvedených negativních vlivů nepřekvapuje, že po ústupu od používání olověných vodovodních trubek, olovnatých barev a olovnatého benzínu se pozornost soustřeďuje rovněž na olověné střelivo.

V lednu letošního roku bylo přijato nařízení Evropské komise týkající se lovu olověnými broky. Členským státům EU nařizuje do dvou či tří let zavést zákaz jejich vystřelování v mokřadech a ve vzdálenosti do 100 m kolem nich. Státům nabízí dvě možnosti – a) zavést zákaz pouze v mokřadech dle definice Ramsarské úmluvy přijaté k ochraně tohoto typu prostředí, nebo b) vyloučit používání olověných broků úplně na celém území, tzn. v mokřadních i suchozemských stanovištích.

Z pohledu České společnosti ornitologické je volba jasná – b) je správně! Jednoznačně směřuje ve prospěch vodních i suchozemských ptáků, zejména labutí, kachen a dravců, je srozumitelnější (vylučuje nekonečné diskuse, co je a co není mokřad), je jednodušší pro kontrolu a vymáhání. A v Evropě není žádnou novinkou, např. na celém území Dánska nebo Nizozemska se bezolovnaté broky při lovu používají už desítky let. A funguje to!

... a kam směřujeme

V Česku je zakázáno používat olověné broky k lovu vodního ptactva na mokřadech od roku 2011. Zákaz je ale obtížně kontrolovatelný a vymahatelný, a navíc dodnes nemáme jasno ohledně definice slova mokřad: jsou-li to jen mezinárodně významné ramsarské lokality (těch je u nás čtrnáct, často v biotopech, které vodní ptáci ani nevyhledávají), nebo všechna „území bažin, slatin, rašelinišť i území pokrytá vodou, přirozeně i uměle vytvořená, trvalá či dočasná, s vodou stojatou či tekoucí, sladkou, brakickou či slanou“ dle definice Ramsarské úmluvy?

Rozhodneme-li se pro variantu a), zůstaneme v půli cesty. Do dvou let je totiž očekáván ze strany Evropské komise další krok. Na základě rozsáhlé analýzy vlivů olověného střeliva a rybářských olůvek na přírodní prostředí a zdraví člověka, která čítá bezmála tisíc stran, se připravuje celoplošný zákaz jejich používání (s výjimkou bezpečnostních složek, policie a armády). Krok to bude dramatický, nevídaný zejména ze strany lovců a držitelů zbraní v některých členských státech EU. Jedním z vůdčích a hlasitých oponentů zákazu olověného střeliva je bohužel i Česká republika.

Podíváme-li se však na negativní vývojové trendy celé řady ptačích druhů, obývajících zemědělskou krajinu a mokřady, jakýkoliv příspěvek k zastavení nebo alespoň zmírnění poklesu jejich populací je vítán. A zákaz lovu olověným střelivem je jedním z nich!

Pro podrobnější informace viz článek „Jak lovit? S olovem, či bez olova?“ na webu ČSO (birdlife.cz/s-olovem-ci-bez-olova).

Jiří Flousek | je zoologem Správy Krkonošského národního parku, věnujícím se kromě ochrany přírody Krkonoš a problematiky ptáků a savců v tomto pohoří i dopadům lidských aktivit na přírodní prostředí. K olověnému střelivu se dostal jako zástupce ČR ve Vědeckém výboru Bonnské úmluvy o ochraně migrujících živočichů. Je předsedou ČSO.

Otravy volně žijících ptáků

Foto: Jozef Chavko

Dravci jako orel mořský i krkavcovití (například vrána šedá a straka obecná) si jídelníček rádi zpestří mršinou; ta je bohužel někdy otávená jedem karbofuranem

V České republice se stále setkáváme s otravami ptáků a dalších volně žijících živočichů i domácích a hospodářských zvířat. Některé otravy lze přičíst nehodám, podle pozorování toxikologů i ochránců přírody však sílí trend záměrných otrav. Přitom použití jedů a otrávených návnad patří mezi zakázané způsoby lovu, odchytu a usmrcování živočichů.

Některé z využívaných jedů jsou stále legálně používány ve své konkrétní aplikaci. Jiné látky již v Evropské unii k původnímu účelu použít nelze, protože byly zakázány, mezi lidmi jsou však stále staré zásoby nebo dochází k nelegálnímu objednání nových ze zahraničí přes internetové obchody. Tyto látky se pak málokdy používají ke svému původnímu účelu (pesticidy na ochranu plodin) a zneužívají se hlavně k cíleným otrávám. Typický je příklad jedu karbofuranu, který je nyní nejproblémovější toxickou látkou, pokud jde o záměrné trávení zvířat.

Po pozření nastražených návnad dochází k úhynu lišek nebo kun, na které bývají jedy často ličeny, ale stále častěji hynou i vrcholoví predátoři, mrchožrouti či náhodní konzumenti z řad savců i ptáků, a to jak po náhodném požití, tak po záměrné otravě. Mnoho těchto úhynů bylo v nedávné době odhaleno i proto, že v době protiepidemických opatření mířilo do přírody větší množství obyvatel, kteří mrtvého živočicha ohlásili příslušným institucím, nebo proto, že byli ohrožení ptáci sledováni pomocí GPS vysílaček, u nichž bylo pozorováno ukončení pohybu. Často však bohužel nejsou otravy ohlášeny z důvodu neznalosti, neochoty podílet se na vyšetřování, nebo dokonce ze strachu z traviče, pokud se zná s nálezcem. Mnohdy pak bývá zmařeno i samotné vyšetřování, a to sdílením informací ohledně vyšetřování například na sociálních sítích. Stále tak zůstává mnoho, nejspíše většina, těchto otrav neodhaleno nebo nevyšetřeno, což nahrává travičům v jejich pocitu nepostižitelnosti.

Typy otrav u ptáků

Biologické jedy (přirozeně se vyskytují v přírodě, nejde o záměrné otravy)

- a) botulotoxin
- b) toxiny rostlin, sinic a plísní (méně významné)

Chemické jedy

- a) pesticidy (insekticidy a rodenticidy)
- b) kovy (olovo, rtuť)

Botulotoxin

Botulotoxin je jed, který je produkován anaerobní bakterií *Clostridium botulinum*. Ta se přirozeně vyskytuje v půdě, sedimentech nebo trávicím traktu živočichů. Zdrojem otravy je obvykle kontaminace potravy nebo vody hlínou či sedimentem, případně přenos přes larvy hmyzu, které žijí na uhynulých živočiších.

Tato otrava je typická pro vodní ptactvo a drůbež, mnohem méně se vyskytuje u dravců, kteří jsou vůči ní poměrně odolní. U vodního ptactva pak jde obvykle o hromadné úhyny, přičemž od prvního rozvoje příznaků do úhynu uplynou hodiny až několik dní. Nejvíce se s touto otravou setkáváme v teplých obdobích roku na anaerobních mělkých vodních zdrojích; malý průtok vody v důsledku sucha, eutrofizace, úhyn organismů na nedostatek kyslíku, v jehož důsledku se ve vodě objevují tlející rostliny a rozkládající se kadávery – to vše jsou posilující faktory pro růst klostridií a produkci toxinu.

Výsledkem otravy je ochrnutí zvířete, jemuž ochabnou svaly. Mezi typické příznaky řadíme svalovou paralýzu, měkký krk (vodní ptáci se pak často utopí, protože mají hlavu na vodě), ztížené dýchání, zježené peří. V místech, kde se tato otrava objevuje opakovaně, je doporučeno ptáky vakcinovat. Funguje u nich toxoidová vakcína používaná pro norky.

Olovo

Některé aplikace tohoto těžkého kovu, zejména olovené střelivo, přináší ptákům množství

zdravotních problémů. Převažuje negativní vliv na krvetvorbu, minerální a energetický metabolismus a nervovou soustavu. Příznaky otravy bývají nechutenství, průjem (často změna barvy výkalů do zelena) a koliky, anémie, slabost, někdy křeče nebo slepota. (Více na str. 25.)

Rtuť

I rtuť patří mezi těžké kovy, které se stále používají v mnoha odvětvích průmyslu. Její emise do ovzduší i vody jsou dnes v rozvinutých zemích přísně hlídány. Z jejího historického použití a také z použití v rozvojových zemích ale plyne poměrně velká zátěž tímto kovem v životním prostředí. V zemědělství již byly fungicidy na bázi rtuti zakázány a celkově jsou využití a těžba rtuti limitovány tzv. Minamatskou úmluvou. Hlavním místem, kde se rtuť kumuluje, jsou sedimenty ve vodních zdrojích. Z nich proniká do potravního řetězce a kumuluje se v rybách. Odtud se dostává do rybožravých ptáků (například orlů či kormoránů), kteří mohou trpět chronickou otravou tímto kovem.

Zásadní je její vliv na funkci ledvin a postižení nervové soustavy. Příznaky otravy bývají nechutenství, poruchy koordinace a orientace, třesy, křeče, slepota, hluchota a vývojové poruchy mláďat.

Antikoagulační rodenticidy

Jsou to poměrně často používané pesticidy určené k likvidaci škodlivých hlodavců. Jde o levné, legálně dostupné látky, které se obvykle prodávají ve formě výstražně barvených nástrah. Otravy těmito látkami jsou u ptáků naštěstí na ústupu, protože jejich použití bylo omezeno na komunální hygienu, domácnosti či aplikaci v průmyslových halách apod. V Česku již došlo k úplnému ukončení registrace těchto přípravků k plošnému použití v zemědělství. Nejběžněji se s těmito otravami setkáváme u dravců (hlavně sov), kde jde o sekundární otravy z požití otráveného hlodavce.

V této kategorii rodenticidů najdeme mnoho produktů a účinných látek, všechny ale působí

stejným mechanismem účinku. Výsledkem otravy je nedostatečné srážení krve a vykrvácení oběti. Příznaky otravy se objeví v rámci 12 a více hodin (spíše však 1–2 dnů) od požití a zahrnují bledé sliznice, únavu, dušnost, krvácení z ran, výlevy krve v podkoží, slabost a sníženou pohybovou aktivitu.

Fosfidy (Stutox aj.)

Další skupinou rodenticidů, která působí otravy ptáků, jsou fosfidy. Ty naopak nejsou dostupné veřejnosti a nepoužívají se v domácnostech, ale jsou povoleny pouze pro nárazové využití registrovanými zemědělci v určitém období nebo pro deratizační firmy. V zemědělství se obecně nesmějí aplikovat plošným rozhozem, ale v letech 2019 a 2020 byl tento způsob kvůli přemnožení hrabošů na určitou dobu a v určitých lokalitách povolen ÚKZÚZ. Bohužel to rychle vedlo k nárůstu případů otravy touto látkou. V posledních 15 letech je látka také populární k cíleným otravám zvířat (podobně jako návnada na slimáky na bázi metaldehydu). U ptáků se

cestami. U ptáků je typická otrava po požití (pěvci a zrnožraví ptáci konzumovali granule s obsahem karbofuranu z polí). Po zákazu jde u nás pouze o záměrné otravy. Výsledkem otravy je neustálé dráždění hladké i příčné pruhované svaloviny, až dojde k jejímu vyčerpání a kolapsu. Příznaky se u ptáků objevují obvykle do 30 minut, někdy téměř okamžitě ještě v průběhu konzumace otrávené nástrahy. Zahrnují slinění, průjem, ztížené dýchání, změny srdeční frekvence, zúžení nebo střídavé zužování a rozšiřování zornice, svalové záškuby a následně svalovou slabost až obrnu. Pták je neschopen letu, takže častým přídatným znakem je i přítomnost zranění. Typickou pozicí jsou roztažená křídla, svěšená hlava a sevřené pařáty. Ze žaludku či návnady může být cítit chemický zápach.

Při otravách ptáků se setkáváme s několika problémy. U živého zvířete je mnohdy těžké narychlo rozlišit otravu od nemoci nebo úrazu – zvíře je slabé, polehává, nelétá. Příznaky jsou tedy nespecifické. Často ale nalezneme

Foto: Jiří Bohdal (naturephoto.cz)

Nejméně jeden čáp loni uhynul poté, co pozřel hraboše otráveného rodenticidem Stutox

Foto: Ondřej Prosícký (naturephoto.cz)

Rtůt uložená v prostředí se dostává do ryb a z nich poté i do rybožravých ptáků, jako je kvačok noční

s touto otravou setkáváme hlavně jako se sekundární otravou dravců a čápů po požití mrtvého hlodavce.

Fosfidy, respektive z nich uvolněný plyn fosfan, poškozují všechny živočichy (od hmyzu po savce) a všechny tkáně, se kterými plyn přijde do kontaktu – trávicí trakt, cévní stěnu, vnitřní orgány. Mezi příznaky, které se objevují do 1–4 hodin od požití, zahrnujeme apatii, nafouklé břicho, zvracení, průjem, ztížené dýchání, křeče, u ptáků posedávání a neschopnost létat. Typické je, že lze ze žaludku cítit zápach po česneku.

Karbofuran

Jde o karbamátový insekticid, který se používal v zemědělství. V EU byl zakázán od roku 2008, zakázán je také v Kanadě a v USA. Nadále je ale legálně používán hlavně v Asii, Africe, v Rusku a v některých dalších bývalých sovětských zemích.

Jedná se o jeden z nejtoxičtějších známých pesticidů, který se může do těla vstřebat všemi

zvíře uhynulé, ve fázi rozkladu, což opět ztěžuje zjištění příčiny smrti. Pokud máme podezření na otravu, je nutno volat Policii ČR, Českou společnost ornitologickou a Krajskou veterinární správu. Laik na zvíře ani návnadu nesmí sahat! Vyšetření vzorků na jedy se provádí ve Státních veterinárních ústavech (Praha, Jihlava a Olomouc). Z živého zvířete se berou hlavně zvrátky, zbytky potravy v zobáku, výplachová tekutina z trávicího traktu. Pokud je nalezena, pak se zkoumá i návnada. Z mrtvého zvířete se bere obsah žaludku a játra. V případě nalezení živého zvířete je nejdůležitější pokus o záchranu jeho života – je nutno kontaktovat nejbližší záchranou stanicí (aplikace Zvíře v nouzi).

Otravy karbamáty jsou popisovány a vyšetřovány i v mnoha dalších zemích a jejich frekvence u nás je srovnatelná s okolními státy. Poměrně často se také objevují otravy olovem a botulotoxinem. Z jiných zemí ale mnoho informací o otravách ptáků nemáme, přestože se pravděpodobně dějí. Např. od studentů z Řecka, Kypru, Polska či Izraele, kteří stu-

dují na Veterinární univerzitu Brno, víme, že v tamním tisku se otravám zvířat téměř nevěnuje pozornost. Veterinární lékaři ani veřejnost nemají dostatečné znalosti ani informace a nejsou připraveni pomáhat ochráncům zvířat v identifikaci otrav a v jejich prevenci.

Důležitým bodem ochrany živočichů před otravami je přitom právě informování a vzdělávání odborníků i laické veřejnosti v této problematice. K tomu na VETUNI směřuje již téměř 20 let i výuka toxikologie pro budoucí veterinární lékaře a v posledních osmi letech i pro studenty programu Ochrana zvířat a welfare, kde otravám ptáků i dalších volně žijících živočichů, ryb a včel věnujeme stejnou pozornost jako otravám domácích a hospodářských zvířat. Informační kampaň pro toto vzdělávání u dalších skupin obyvatel a našich absolventů již byla zahájena uspořádáním webinářů na toto téma pro pracovníky záchraných stanic, veterinární lékaře a další zájemce z řad odborné veřejnosti. Dále fungujeme jako konzultační středisko pro případy otrav, spolupracujeme s ČSO i Policií ČR. Spolupráce se zahraničím je pak realizována hlavně na Ústavu biologie a chorob volně žijících zvířat VETUNI, kde se věnují např. telemetrickému sledování dravců, kteří jsou častými oběťmi otrav.

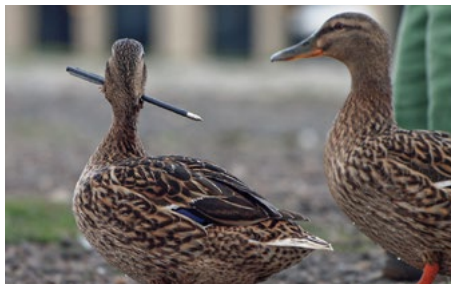
Naším cílem je rozšiřovat a propagovat informace o otravách živočichů, a tak napomoci ke zvýšení nálezu obětí této trestné činnosti, aby bylo možné případy vyšetřit. Historicky první případ odsouzení pachatele za trávení pomocí karbofuranu v dubnu 2021 dává naději, že se situace může časem zlepšit.

Zuzana Široká | pracuje jako toxikolog a vyučuje na Ústavu ochrany zvířat, welfare a veřejného veterinárního lékařství na Veterinární univerzitu Brno. Specializuje se na otravy zvířat domácích i volně žijících a koordinuje veterinární toxikologickou databázi Vettox.

Jak postupovat při nálezu

Zraněné nebo nemocné živé zvíře

Kachna divoká se střílou z kuše v krku. Střílení ptáků pro zábavu není v Česku příliš rozšířené, ale občas se s jeho obětmi přece setkáváme.

Foto: archiv ČSO

Káně lesní, které železa prakticky urazila jednu nohu

Foto: Václav Hlaváč / archiv ČSO

Kontaktujte nejbližší záchranou stanici pro divoce žijící zvířata (www.zachranazvirat.cz) nebo aplikace **Zvíře v nouzi**, postupujte dle pokynů pracovníků záchrané stanice.

Další nálezy (viz níže)

Nálezu se nedotýkejte, vyfoťte ho, zaznamenejte polohu a neprodleně volejte kontakty ČSO, další postup konzultujte.

Mrtvé zvíře – dravý pták, krkavcovitý pták, šelmy: **jeví příznaky otravy nebo jiné formy kriminality**

Příznaky otravy – ptáci: poloha vleže na břiše nebo na zádech s poloroztaženými křídly, křečovitě sevřené pařáty, hlava zvrácená dozadu nebo pod břicho, zbytky potravy v zobáku nebo v pařátech; někdy pařáty v křeči se sevřenou hlínou, zobák špinavý od hlíny, mrtvý hmyz v blízkosti kadáveru.

Příznaky otravy – šelmy: poloha vleže na boku, končetiny křečovitě natažené, známky hrabání okolo končetin, rozevřená tlama, někdy hlava zvrácená dozadu, křečovitý úšklebek, mrtvý hmyz v blízkosti kadáveru.

Foto: Klára Hlubocká / archiv ČSO, není-li uvedeno jinak

Liška obecná, poloha typická pro otravu: ocas i končetiny toporně natažené, patrné známky hrabání, otevřená tlama

Kuna skalní, poloha typická pro otravu, křečovitý úšklebek

Krkavec velký v poloze typické pro otravu: křečovitě sevřené pařát, známky hrabání, hlava v křeči

Orel mořský, poloha typická pro otravu: vleže na zádech uprostřed pole, křečovitě sevřené pařáty, roztažená křídla

Foto: Karel Makoň

Luňák červený, v zobáku kus potravy

Poštarka obecná, křečovitě sevřené pařáty, mrtvý hmyz na těle

Jiné formy kriminality (nelegálního zacházení s volně žijícími živočichy): nastražená železa, jestřábi koše, pasti s živou návnadou uvnitř.

Znaky zástřelu (ptáci, vydry, bobří): otevřená rána pravidelného tvaru, na těle patrné stopy krve, u ptáků přestřelená pera v křídle nebo v ocase.

Jeden z typů jestřábiho koše s živou návnadou (holubem) a chycenou káně lesní uvnitř

Foto: Karel Makoň / archiv ČSO

Káně lesní chycená v železech

Foto: Aleš Jelínek / archiv ČSO

Zastřelená káně lesní; na snímku jsou patrná přestřelená pera na křídle

Foto: Zdeněk Chaloupka

Zbytky zvířat, návnady – nepřírozená barva, zbytky cizorodé látky, mrtvý hmyz

Návnada může být prakticky cokoliv: kusy zvířat, celá mrtvá zvířata, vývrhy, zbytky ryb, vejce, kombinace více druhů na hromadě. Někdy je návnada i připevněná, aby ji zvíře nemohlo odnést – připíchnutá klackem, přivázaná ke kolíku, připevněná na balíku slámy.

Znaky otrávené návnady: mrtvý hmyz na návnadě a v okolí, nepřírozená barva, zbytky cizorodých látek (prášek, granule), vejce s vpichem buď zakápnutým voskem, nebo přelepeným izolepou, umístění vajec tam, kde by je slepice těžko snesla – většinou uprostřed pole nebo v roští dál od obydlených stavení.

Otrávená návnada: směs vnitřností a masových odřezků viditelně posypaných fialovým granulem

Otrávená návnada: vejce s dírkou přelepenou izolepou, pod níž je vidět fialově zbarvený obsah

Otrávená návnada: bažantí vejce s dírkou, poblíž byla nalezena mrtvá samice motáka lužního
Foto: Martin Strnad

Otrávená návnada: kuřecí vnitřnosti, mrtvý hmyz kolem návnady a na ní

Více mrtvých zvířat blízko sebe – dravci, krkavcovití, šelmy

Karbofuran působí velice rychle, otrávená zvířata lze nalézt ve vzdálenostech od několika metrů po několik desítek metrů od sebe. Je tak nebezpečný, že může sekundárně zabít až čtyři živočichy v řadě. Lze tedy nalézt zvířata, která se otrávila pozřením části jiného otráveného živočicha.

Více mrtvých zvířat nedaleko sebe: na ploše 300 x 300 m byly nalezeny čtyři mrtvé káně a jedna liška spolu s několika kousky návnad

Foto: Karel Makoň

Sekundární otrava: luňák červený otrávený z krkavce, který sežral otrávené vejce – to bylo nalezeno pod ním

Dvě mrtvé káně u návnady – zbytku černé slepice

Mrtvé zvíře – dravec, krkavcovitý pták, šelma: poblíž návnady

Často lze nalézt mrtvé zvíře, hlavně ptáky, přímo na návnadě nebo v její bezprostřední blízkosti. Savci většinou od návnady odejdou na větší vzdálenost, v závislosti na množství požitého jedu.

Nejčastější místa nálezu návnad na divoká zvířata: poblíž opuštěné polní cesty dál od obydlí, poblíž hnojišť v polích, uprostřed pole či louky, na hrázi rybníka a v jeho blízkosti, podél potoka vytékajícího z menšího rybníka. **Zvířata leží na volném prostranství,** nejsou poblíž drátů elektrického vedení, silnice nebo železnice. **V okruhu 200–300 metrů se nachází více mrtvých zvířat** ze skupin dravců, krkavcovitých, šelem.

Mrtvý orel mořský poblíž návnady – zbytků zajíce; návnada byla umístěna na holé místo v řepkovém poli

Otrávená káně lesní poblíž návnady – vývrhy

Obecné pokyny a postup na místě nálezu

- Nacházíte se na místě činu! Zdržte se tam jen po dobu nezbytně nutnou pro provedení záznamu, pak jej až do předání kompetentním osobám co nejdříve chraňte před znehodnocením. Minimálně do předání se o nálezu nikomu nezmiňujte, pokud možno zůstaňte na blízku, abyste měli přehled, co se tam děje; případný pohyb dalších osob zaznamenejte. **Informace a fotografie z místa nálezu nesdílejte na sociálních sítích!**
- Karbofuran je velmi silný jed, chraňte sami sebe, své blízké a svá domácí zvířata!

- Ničeho se nedotýkejte, s ničím nehýbejte, prohlídku provádějte pouze očima! Nenahýbejte se příliš blízko k mrtvým zvířatům nebo návnadám. Karbofuran se vstřebává i kůží a dýchacími cestami!
- Na místě nálezu se pohybujte co nejméně, at nezničíte důkazy (otisky bot, stopy pneumatik, nedopalky, nábojnice apod). Z místa nálezu odcházejte stejnou cestou, kterou jste přišli.
- Nález nafotíte, zaznamenejte polohu a neprodlečně oznamte na kontakty ČSO. Dále postupujte podle pokynů.

Kontakty ČSO:

Klára Hlubocká, psovod, ochrana dravců
Telefon: +420 606 412 422,
v případě nedostupného čísla pište SMS
E-mail: hlubocka@birdlife.cz

Zdeněk Vermouzek, ředitel ČSO
Telefon: +420 773 380 285
E-mail: verm@birdlife.cz

Ohlášení nálezu lze provést i formulářem na www.karbofuran.cz.

Pokud již máte s otravami zkušenosti, můžete nález ohlásit přímo na linku 158, vždy však poté prosím informujte i ČSO.

Ne každý mrtvý pták je obětí kriminality!

Hlavně v zimním období lze nalézt i ptáky uhynulé z jiných důvodů. U vodních ptáků se může jednat o ptačí chřipku – v případě nálezu většího množství uhynulých vodních ptáků kontaktujte příslušnou krajskou veterinární správu. Na nález parazitem bičenkou drůbeží hynou nejčastěji zvonci, často poblíž krmítek. Postup viz *Ptačí svět* 2/2021.

Najdete-li na jednom místě více než pět mrtvých ptáků jiných druhů než dravců nebo vodních ptáků, volejte kontakty ČSO a poradte se o dalším postupu.

Pokud si nejste jisti vyhodnocením svého nálezu, vyfotíte jej, poznamenejte polohu a pošlete ke konzultaci na kontakty ČSO.

Jak se cvičí pes?

Foto: archiv ČSO

Klára Hlubocká a Irbis při tréninku hledání a označení kadáveru

Toť otázka... a cvičím vlastně psa já, nebo cvičí pes se mnou? Pravda je někde uprostřed. Výstižně to popisuje jedna z ikon světa pozitivní motivace František Šusta ve své knize *Trénink je rozhovor, ve kterém má i váš pes co říct*. Zvíře za dobře provedený úkol dostává odměnu, trénink jej baví a aktivně s trenérem spolupracuje. Díky tomu je třeba ochotno vydržet i nepříjemné momenty, například při ošetření.

Můj přístup

Osobně už od roku 2003 používám principy kliktréninku a mám s nimi výborné výsledky. Klikr je malá plastová krabička, která po stisknutí plíšku uvnitř vydá cvaknutí. Zvuk, který psu oznámí „to je ono, odměna je na cestě“. Pes je předchozím tréninkem naučený, že ono cvaknutí je velmi příjemné, protože po něm okamžitě následuje odměna. Snadno si tak spojí chování s odměnou a kdykoliv je rád zopakuje.

Veškerá trénovaná chování rozdělují podle principu dětské hry „Samá voda, přīhořívá, hoří!“ na několik kroků, kterými postupně dovedu psa k cíli – kžzenému chování. Takto jsem schopna naučit psa cokoliv, jen musím mít dobře promyšlený postup. Výhodou je, že pes chce dostat odměnu, tudíž spolupracuje a přemýšlí, jak se k ní dostat. Dobře si pamatuje, co vedlo k odměně a co ne, a můžeme tak v tréninku plynule pokračovat. Aby ale bylo chování spolehlivé, vyžaduje to čas, trpělivost a dostatečný počet opakování.

Vhodné plemeno

Častou otázkou bývá, jestli se takto dá cvičit každý pes. Ano, dá, každý pes v jakémkoliv

věku, ale výsledky jsou samozřejmě těmito faktory limitované. Vybírám-li si psa pro konkrétní činnost, například vyhledávání otrávených návnad a zvířat v terénu, a chci-li mít co nejlepší výsledky, musím si vybrat vhodné plemeno a z něj i co nevhodnějšího jedince. Vhodné plemeno pro tuto práci je středně velké, s atletickou stavbou těla, zdravé, s dobrým nosem, temperamentní a vytrvalé. Pes musí být ovladatelný, protože při této práci se setkáváme s velkým množstvím živé zvěře, které si nesmí všimnout. Nevhodná jsou plemena s bohatou nebo naopak velmi krátkou srstí, která budou dlouhodobou práci v někdy velmi nepříznivých podmínkách trpět. Nehodí se ani plemena malá nebo velká a těžká, která budou mít problémy pohybovat se v nejrůznějším terénu. Sečteno a podtrženo, Chesapeake Bay retrívr splňuje všechny podmínky do puntíku.

A teď k psí povaze. Hledám psa s chutí spolupracovat, tudíž motivovatelného odměnami – ať už ve formě hraček, nebo pamlsků. A opět mi jako ideál vychází retrívr. Je to však i otázka naturelu psovoda, ke mně prostě tihle hnědí, kudrnatí, někdy trochu paličatí psi naprosto sedí.

Odměna je alfou a omegou tréninku. Co je odměna, určuje pes. Psodod jej musí dobře znát a musí vědět, co ocení nejvíc, a to potom umět v tréninku správně využít. Absolutním základem dobrého tréninku je vztah psovoda a psa. Jiný vztah bude mít pes k pánčkovi, který jej zavře do kotce a přijde ho jen párkrát za den nakrmit a vyvenčit, jiný vztah bude mít dvojice, která spolu tráví většinu času.

Výběr vhodného štěněte si lze usnadnit pomocí testů, které pomohou odhalit detaily povah jednotlivých štěňat, nejdůležitější by tady ale měla být reference a doporučení

chovatele. Ten zná všechna štěňata od narození, každý den sleduje jejich vývoj a pokroky. Každé štěně má svůj charakter stejně jako my lidé. Do práce se hodí jedinec zvědavý, nebojácny, živý, se zájmem o hračky a prozkoumávání okolí.

Výcvik krok za krokem

Výcvik začíná odběrem štěněte a trvá po celý jeho život. Prvním krokem je tzv. socializace, návyk na nejrůznější typy prostředí a základní ovladatelnost. Později se přidávají dovednosti pro specializaci, kterou má pes vykonávat. Zvláště v našem oboru je potřeba stále tréninkem podporovat a upevňovat správné návyky a dovednosti. Pes se nesmí ničeho nalezeného dotknout, nedejbože to olíznout, ať už je to sebelákavější. Dělán to tak, že nejdříve psa naučím označit objekty, které jej tolik nezajímají (např. celá těla ptáků s peřím), a teprve když to umí, mohu do tréninku zařadit lákadla – návnady (syrové maso, vnitřnosti apod.), které jsou pro psa atraktivní. To už má ale pes pevně naučené správné chování. Když lákadlo najde, vrátí se ke mně, zaštěká, dostane něco velmi dobrého a další porci poté, když mě dovede k nálezu.

Pokud toto dostatečně dlouho opakují, pes si to tak zautomatizuje, že vlastně ani nevnímá, co přesně našel, protože jeho první myšlenka v tu chvíli je, že za toto tedy bude „mňamka“ a nadšení pánčka. Pokud bych trénovala pomocí testu za každý zakázaný dotyk či oblíznutí, bude to fungovat jen tehdy, když pes ví, že jej vidím. To ale v reálné práci v terénu není vždy možné. Pro jistotu do tréninku také občas zařazují sekvenci, kdy lákavou návnadu schová někdo jiný a ten pak zpovzdálí sleduje chování psa během nálezů a značení. Já jsem v té chvíli schválně mimo dohled psa. Riziko chyby tu ale stále je, byť neúmyslné, třeba šlápnutím do rozteklé návnady, proto se při práci snažím na psa vždycky vidět a předvídat, kdy už má něco v nose, abych čas, kdy na něj nevidím, zkrátila na minimum.

Během tréninku jsem se naučila rozpoznat, kdy Viky zachytil pach a dohledává zdroj. V ten moment hned vyrazím za ním. V terénu pracujeme s GPS, která zaznamenává moji i Vikyho prošlou trasu. Vidím tak, které části již máme prohledané a kam se ještě musíme vydat nebo vrátit. V případě dobrých povětrnostních podmínek je totiž Viky schopný natáhnout pach návnady nebo mrtvého zvířete i na desítky až stovky metrů. Pro případ nejvyšší nouze vozím s sebou i protijed atropin. Ten jsem zatím našťestí použila jen jednou, a to když jsme jej podávali hned na místě v terénu jako první pomoc přiotrávenému jestřábovi (a podařilo se jej zachránit).

Stejnou metodou připravuji i mladou fenku Irbis. Nyní trénujeme hlavně správný způsob označení nálezů. Občas jezdí do terénu s Vikem a učí se od něj systém terénní práce. Využívám tak přirozený způsob života psů ve smečce, kdy mladý pes odkoukává způsoby chování od zkušeného. Je pro mne velmi zajímavé pozorovat, jak mezi sebou během práce psi komunikují. Jejich svět je velmi podobný tomu našemu, jen se v něm nemluví. A já jsem moc ráda, že mohu být jeho součástí.

Klára Hlubocká

Vaše dary pomáhají pronásledovaným ptákům

Ochrana ptáků před pronásledováním není v ČSO financována jen z grantů, významnou část příjmů představují i příspěvky od individuálních dárců – lidí, kterým zabíjení ptáků leží v žaludku a neváhají finančně podpořit snahu o zastavení této nelegální činnosti v Česku i zahraničí.

NA STOPĚ TRAVIČŮM

Pokud vám trávení a jiné nelegální zabíjení ptáků také vadí, můžete podpořit práci psí jednotky ČSO (více na str. 5–7). Dárci doposud na její podporu poslali 209 tisíc Kč. **Dárcovská podpora bude stále více nabývat na důležitosti**, protože šestiletý projekt PannonEagle LIFE, ze kterého byla práce psí jednotky především placena, se pomalu chýlí ke konci.

Jak dary konkrétně pomáhají?

Když loni nečekaně uhynul desetiletý Sam, zkušený (a v Česku první) psí člen protitravičské jednotky, zůstala veškerá práce na mladším Vikym. Bylo potřeba urychleně začít cvičit nové štěně, ale v probíhajícímu projektu byly finance pouze na jednoho psa, tedy Vickyho. Díky okamžité reakci dárců jsme mohli pořídit nejen fenku Irbis, ale i šest fotopastí a něco zbylo i na podporu osvěty.

Podpořte práci psí jednotky ČSO

Darováním kartou nebo zrychleným bankovním převodem:

darujme.cz/projekt/1203285

Klasickým bankovním převodem:

č. ú.: 2800277111/2010

var. symbol: **28**

s. symbol: členové vyplní členské číslo

Viky a Irbis při nálezů otráveného motáka pochopa

LET O ŽIVOT

Lidé nelegálně zabíjejí ptáky opravdu ve velkém. Např. jen ve Středomoří jsou každoročně během migrace nezákonně zabity miliony ptáků – jsou chyceni do sítí, na lep nebo zastřeleni, často jen pro pouhou zábavu a ukojení loveckého pudu. Zastavit tuto jatka si klade za úkol kampaň BirdLife International **Flight for survival** (Let o život, birdlife.cz/let-o-zivot/), která podporuje středomořské partnery v jejich úsilí.

K zajištění bezpečného průletu a míst k hnízdění se pochopitelně přidává i ČSO. Kromě dlouholeté osvěty a vzdělávání nabízíme také možnost dárcovské podpory, ze které 70 % posíláme středomořským partnerům na podporu protipyláckých aktivit. Zbývajících 30 % používáme na zlepšení životních podmínek stěhovavých ptáků v Česku, například na ochranu hnízdišť synantropních migrantů (rorýsů, jiřiček, vlaštovek, čápů) nebo stěhovavých ptáků žijících v zemědělské krajině (motáků lužních, čejek, chrástalů polních) i na odstraňování antropogenních pastí, které se ptákům na jejich cestách mohou stát osudnými, např. skleněných ploch, linek elektrického vedení a dalších. Na Let o život přispěla česká veřejnost **od roku 2019 již více než půl milionem Kč.**

Jak dary na ochranu stěhovavých ptáků ve Středomoří konkrétně pomáhají?

Dary, které posíláme středomořským partnerům BirdLife International, přispívají na klíčové aktivity, především na vybavení a provoz protipyláckých hlídek, monitoring pyláckých aktivit, strážení hnízd ohrožených druhů nebo posílení a zefektivnění spolupráce s policií. Velmi důležitá je i průběžná osvětová a vzdělávací činnost či prosazování vhodných úprav lovecké i ochranné legislativy.

Pomozte stěhovavým ptákům vyhrát LET O ŽIVOT

Darováním kartou nebo zrychleným bankovním převodem:

darujme.cz/projekt/1201844

Klasickým bankovním převodem:

č. ú.: 2800277111/2010

var. symbol: **48**

s. symbol: členové vyplní členské číslo

**ZA VŠECHNY DARY
POSKYTNUTÉ NA ŘEŠENÍ
PTAČÍ KRIMINALITY
SRDEČNĚ DĚKUJEME!**

Foto: BirdLife Cyprus

Chytání pěvců (na snímku pěnice černohlavá) na lep je na Kypru bohužel v poslední době na vzestupu v důsledku zmiřování zákonů proti pytláctví

Foto: HOS / BirdLife Greece

Je důležité začít u nejmladší generace, a proto byly součástí osvětové kampaně zaměřené na ochranu hrdličky divoké v Řecku mnohé aktivity pro děti

LET O ŽIVOT V ČÍSLECH

Úspěchy z roku 2020

- ✦ 7 pyláckých krytů bylo zničeno policejními složkami na základě upozornění od BIOM – partnera BirdLife v Chorvatsku.
- ✦ O 20 % pokleslo na Kypru chytání ptáků do sítí za posledních 20 let, jak zdokumentoval BirdLife Kypr v nové publikaci mapující nelegální zabíjení ptáků.
- ✦ 23 mládat bezpečně vylétlo z kamerami nepřetržitě hlídaných hnízd ohroženého supa mrchožravého v Bulharsku. (Vykrádání hnízd tohoto druhu je v Bulharsku velký problém.)
- ✦ 60 rangerů hlídalo nejexponovanější místa v Itálii, jako je delta řeky Pád či mokřady Puglia. V terénu našli a odstranili přes 500 pastí, ale hlídali i tržiště, zda se na nich neprodávají ilegálně odchycení ptáci.
- ✦ 100 úředníků v Bulharsku, Severní Makedonii, Albánii a Nigeru vyškolil bulharský partner BirdLife v problematice nelegálního zabíjení ptáků se zvláštním zřetelem na ochranu supy mrchožravého, na jehož tahových cestách se zmíněná země nacházejí.
- ✦ O 300 % vzrostlo nahlašování nelegálního zabíjení ptáků širokou veřejností v Řecku, a to díky masivní osvětové kampani HOS – řeckého partnera BirdLife.
- ✦ Přes 25 000 postřelených ptáků bylo vyléčeno v 10 záchranných stanicích, které provozuje LIPU – partner BirdLife v Itálii.
- ✦ 2 miliony lidí oslovili kolegové z LIPU na sociálních sítích v kampani proti ilegálnímu zabíjení ptáků.
- ✦ Mnoho střelců bylo zadrženo a odsouzeno v Libanonu poté, co se výrazně zlepšila spolupráce protipyláckých hlídek s policií.

✦ Lucie Hošková, e-mail: hoskova@birdlife.cz

Bird crime

Photo: Jozef Chavko

Juveniles on the nest of the Eastern Imperial Eagle (*Aquila heliaca*) in Slovakia

This monothematic issue of the CSO journal *Ptačí svět* (*The World of the Birds*) is devoted to the widespread bird crime matters, mainly the illegal persecutions of birds of prey and other species. It describes the current situation in Czechia and steps executed by CSO and its partner organisations towards the reduction of this still widespread problem, mainly in the framework of the PannonEagle LIFE project since 2016. The entire content is available at birdlife.cz/ptaci-svet, foreign readers are encouraged to read the full texts using Google Translate or other similar services.

The topic is introduced in the editorial by Willem van den Bossche from BirdLife Europe on page 1. Deeper insight into the historical and current situation in Czechia presents the CSO Director, Zdeněk Vermouzek (pp 3–4). The most severe offences are poisonings, whereas other types of persecution and bird crime generally are present in lower numbers. According to the documented cases between 2016 and 2020, the additional mortality caused by bird crime exceeds 1 % of the national population multiply mainly in the rarest species, Imperial, Golden and White-tailed Eagles and the Red Kite. Nevertheless, the national anti-poisoning strategy approved in 2020 gives a good promise for a better future. We describe selected cases addressed by the

CSO dog unit on pages 5–7; together, the dog unit investigated 99 cases from the start of its work in April 2017 till the end of June 2021. The commonest victims are presented graphically by the painter Pavel Procházka on pages 16 and 17. Representatives of state authorities comment on the situation on pages 7 and 8: the minister of environment, Mr Richard Brabec, the state prosecutor Mrs Kateřina Weissová and the specialist of the Police Presidium, Mr Michal Plesl. All of them regard bird crime as a severe society-wide problem that needs full attention.

The PannonEagle LIFE work in all the project countries is described on pages 9 and 10 by the respective project partners. More information about the project target species, the Imperial Eagle and the Saker, is presented by David Horal and Vlasta Škorpíková on pages 11 and 14. The number of breeding pairs of Imperial Eagles continually rises, from the first breeding pair in 1998 to this year's 12 pairs. Twelve juveniles also fledged in the record year 2016. Unfortunately, three birds were poisoned, and one was shot between 2017 and 2021. Saker is now an even rarer breeder than Imperial Eagle, with only 6.8 average breeding pairs between 2000 and 2021. The project topics are supplemented by a description of the dog training (page 30) and detailed instructions on recognising and reporting bird crime

cases (pages 28 and 29). The broader topic of poisonings from the veterinarian point of view and lead poisonings is explicitly described in detail on pages 25 to 27.

New scientific findings of world birds of prey are presented on page 2, emphasising eagles as cultural symbols on page 15. The work of one of the active CSO members and PannonEagle LIFE collaborators, Vlasta Škorpíková, shows an interview on pages 20–22. General information about the state and conservation of birds of prey and owls in Czechia are briefly summarised on page 23, with an overview of the breeding populations and population trends. The ethical, ecological and economic aspects of predator pest control in Europe, according to a recent scientific paper, are discussed on page 24 with a call for a thorough reassessment of the general routine approach. The last article on page 31 shows how individual donations can help to protect birds against persecution in Czechia and the Mediterranean. The BirdLife's Flight for Survival project was supported by more than half a million Czech crowns since 2019.

This issue of the journal *Ptačí svět* was supported by the European Union, the PannonEagle LIFE project (LIFE15 NAT/HU/000902), and the Ministry of the Environment of the Czech Republic. The content does not necessarily reflect the opinion of these institutions. 🐦

Chráníme české ptactvo

V EG.D se staráme o distribuci elektřiny v krásné krajině jižních Čech a jižní Moravy. Při práci nám hodně záleží právě na tom, aby příroda kolem nás zůstala taková, jaká je. Proto jsme už přes 80 000 našich stožárů zabezpečili tak, aby na nich nedocházelo k úrazům ptactva elektrickým proudem. Každý rok navíc instalujeme nejméně 2 000 dalších konzol, které ptákům umožňují dosedat do bezpečných míst. Děláme zkrátka všechno pro to, abychom naše ptactvo ochránili.

MORE

NL PURE 32
V JEDNOTĚ S
PŘÍRODOU

SEE THE UNSEEN

SWAROVSKI
OPTIK